

Baštinska kultura u pamćenju Čepina

Begović, Gordana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:031219>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ MENADŽMENT U KULTURI I
KREATIVNIM INDUSTRIJAMA

GORDANA BEGOVIĆ

BAŠTINSKA KULTURA U PAMĆENJU ČEPINA

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. Hrvoje Mesić

Osijek, 2024.

SAŽETAK

Rad istražuje baštinsku kulturu i kulturno pamćenje općine Čepin kroz analizu povijesnog razvoja mjesta od prapovijesti do suvremenog doba. Pet glavnih poglavlja rada bave se teorijskim okvirima prostora i mjesta, strategijama kulturnog pamćenja, detaljnom poviješću Čepina, te analizom suvremenih kulturnih i društvenih djelatnosti. Posebno je naglašena uloga baštinskih institucija i mjesta pamćenja u oblikovanju kolektivnog identiteta. Istraživanje elaborira načine na koje Čepin koristi svoju bogatu kulturnu baštinu za promociju i razvoj lokalne zajednice te integrira prošlost u suvoremeni kontekst kroz različite kulturne inicijative. U radu se također predlažu smjernice za budući razvoj kulturnih politika, naglašavajući važnost očuvanja i reinterpretacije baštine u izgradnji prepoznatljivog identiteta mjesta s ciljem profiliranja u atraktivnu turističku destinaciju.

Ključne riječi: baštinska kultura, kulturno pamćenje, Čepin, povijest, kreativni grad

ABSTRACT

This thesis explores the heritage culture and cultural memory of the municipality of Čepin through analysis of its historical development from prehistory to the contemporary era. Within five main chapters, the thesis addresses theoretical frameworks of space and place, strategies of cultural memory, detailed history of Čepin, and presents the analysis of current cultural and social activities. Special emphasis is put on the role of heritage institutions and places of memory in shaping of collective identity. The research also demonstrates how Čepin utilises its rich cultural heritage for promotion and development of the local community, and how it integrates its past into the contemporary context through various cultural initiatives. There are guidelines provided for definition of future cultural policy, highlighting the importance of preserving and reinterpreting heritage to build a recognisable identity and to profile Čepin into an attractive tourist destination.

Keywords: heritage culture, cultural memory, Čepin, history, creative city

IZJAVA O LEKTURI

Ja, Martina Šuto, prof., izjavljujem da je diplomski rad naslovljen Baštinska kultura u pamćenju
Čepina, autorice Gordane Begović, lektoriran prema pravilima hrvatskog jezika.

U Osijeku, 05. rujna 2024.

Potpis lektora

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Gordana Begović, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom Baštinska kultura u pamćenju Čepina te mentorstvom doc. dr. sc. Hrvoja Mesića, rezultat isključivo mojeg vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu navedenu u korištenim bilješkama i u bibliografiji. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovog diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, rujan 2024.

Potpis:

Begović

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. PROSTOR KAO STRATEGIJA REPREZENTACIJE	2
1.1. Lefebvreov koncept prostorne trijade	2
1.2. Heterotopije Michela Foucaulta.....	4
1.3. Čitljivost slike grada	6
2. ŽIVOT BAŠTINE: STRATEGIJE KULTURNOG PAMĆENJA.....	8
2.1. Mjesta pamćenja	10
2.2. Kulturna baština	11
2.2.1. Povijesni grad	12
3. POVIJEST ČEPINA.....	14
3.1. Prapovijest	15
3.2. Antika i srednji vijek.....	15
3.2.1. Obitelj Korodž	18
3.3. Osmansko doba.....	19
3.4. Čepin kao vojno dobro.....	19
3.5. Čepin u vlasništvu Adamovića i Mihalovića	21
4. ČEPIN KAO PROIZVOD PROŠLOSTI	27
4.1. Čepin u 18. i 19. stoljeću	27
4.2. Razvoj Čepina u 20. i 21. stoljeću	30
5. KULTURNO-DRUŠTVENE DJELATNOSTI ČEPINA	33
5.1. Čepin kao kreativni grad – mjesta pamćenja	36
ZAKLJUČAK.....	39
LITERATURA	40
PRILOZI.....	43

UVOD

Rad pod naslovom „Baštinska kultura u pamćenju Čepina“ strukturiran je u pet glavnih poglavlja koja detaljno analiziraju i predstavljaju bogatu kulturnu i povijesnu baštinu općine Čepin. Cilj rada je istražiti kako se kroz različita povijesna razdoblja oblikovalo kulturno pamćenje Čepina i na koji način današnja društvena zajednica koristi to nasljeđe za izgradnju suvremenog identiteta i promociju mjesta kao kulturno atraktivne destinacije.

Prvo poglavlje, „Prostor kao strategija reprezentacije“, uvodi ključne koncepte prostora i mjesta prema teorijama kulturne geografije, posebno se oslanjajući na radove Henrija Lefebvrea i Michela Foucaulta. Ovdje se prostor promatra kao društveni konstrukt koji oblikuje i odražava društvene odnose, te se analizira kako prostor utječe na ljudsku praksu i percepciju.

Drugo poglavlje, „Život baštine: Strategije kulturnog pamćenja“, fokusira se na koncept mjesta pamćenja i kulturne baštine. Detaljno se obrađuje kako su mjesta pamćenja oblikovana i reinterpretirana kroz povijest te kako ta mjesta utječu na kolektivno pamćenje zajednice. Poseban naglasak stavljen je na povijesne gradove i njihov značaj u očuvanju kulturne baštine.

Treće poglavlje, „Povijest Čepina“, pruža kronološki pregled razvoja Čepina od prapovijesti, preko antike i srednjeg vijeka, do novijeg doba. Svako povijesno razdoblje detaljno je opisano, uključujući ključne događaje i osobe koje su oblikovale povijest mjesta, poput obitelji Korodž, Adamović i Mihalović.

Četvrto poglavlje, „Čepin kao proizvod prošlosti“, analizira razvoj Čepina u 18. i 19. stoljeću, te u 20. i 21. stoljeću. Ovdje se razmatraju ekonomski, socijalni i kulturni faktori koji su utjecali na razvoj mjesta, te se istražuje kako su ti faktori doprinijeli formiranju današnjeg identiteta Čepina.

Peto poglavlje, „Kulturno-društvene djelatnosti Čepina“, bavi se suvremenim aspektima kulturnog života Čepina. Analiziraju se trenutne kulturne inicijative i projekti te se razmatra kako Čepin koristi svoju kulturnu baštinu za promociju i razvoj lokalne zajednice. Posebna pažnja posvećena je konceptu Čepina kao kreativnog grada i mjestima pamćenja koja igraju ključnu ulogu u toj strategiji.

Rad je zaključen pregledom ključnih nalaza i zaključaka te se predlažu smjernice za buduće istraživanje i razvoj kulturnih politika u Čepinu.

1. PROSTOR KAO STRATEGIJA REPREZENTACIJE

Pojmovi „prostor“ i „mjesto“ razlikuju se u društvenim i humanističkim znanostima prema Philu Hubbard (2008: 71). Pri tome se mjesto može definirati kao omeđena i razlikovna lokacija koja je određena proživljenim ljudskim iskustvima. Prostor je pak proizvod društva, koje ga i konzumira. U kulturnoj geografiji ovi pojmovi često se preklapaju i nemaju distinkciju. Razlikovnu ulogu pojmovima nude humanistička i marksistička geografija koje se razvijaju 1970-ih godina. Prema ovim disciplinama, svijet je platno na kojem se očituju društveni odnosi, a analiza prostora zapravo je ispitivanje odnosa ljudi i njihove okoline (Hubbard, 2008: 72).

Zanimanje za prostor, prostornost i kretanje ključna je karakteristika suvremenih humanističkih i društvenih znanosti, što je vidljivo u disciplinama poput geografije, sociologije, povijesti, kulturnih studija, književnosti, antropologije i povijesti umjetnosti. Te discipline redefinišu pojmove poput prostora, mjesta i kretanja iz raznih perspektiva, pružajući različite uvide u fenomen prostornosti, no zajednički im je stav da je prostor socijalni i/ili kulturni konstrukt (Mesić, 2018: 179–180). Bez obzira na pristup prostoru, u središtu zanimanja je čovjek u prostoru i percepcija prostora, kao i kako prostor oblikuje ljudsku praksu te kako ljudi mijenjaju svoj okoliš. Ovaj prostorni obrat u humanistici i znanosti o kulturi potaknut je globalizacijom, postmodernim kapitalizmom, internetom i postkolonijalnim uvidima, te se prostor počeo promatrati kao analitička kategorija i konstrukcijsko načelo društvenih odnosa. Prostorni obrat ili spacijalni zaokret 1980-ih proizašao je iz kulturne geografije, uz značajne teorijske doprinose britanskih i američkih teoretičara te francuskih filozofa Michela Foucaulta i Henrija Lefebvrea (Brković, 2013:115–116).

1.1. Lefebvreov koncept prostorne trijade

U svojoj knjizi objavljenoj 1991. godine, Henri Lefebvre istražuje prostor u kontekstu društvenih uvjetovanosti, te tvrdi da ne postoji apsolutan prostor jer je on društvenom aktivnošću relativiziran i historiciziran, odnosno da svako društvo proizvodi vlastiti prostor. U takvom kontekstu mjesto je poseban oblik prostora kojega stvaraju zamišljanja, imenovanja i druga društvena djelovanja (Hubbard, 2008:72). Lefebvre razlikuje tri razine prostora: prostorna praksa, reprezentacija prostora, i reprezentacijski prostori (Mesić i Mavrin, 2021: 358). Prostorna praksa (engl. *spatial practice*) odnosi se na način na koji se prostor fizički koristi i organizira u svakodnevnom životu. Reprezentacija prostora (engl. *representation of space*) je način na koji urbanisti, arhitekti i planeri prikazuju prostor, tj. prikaz prostora kao

apstrakcije ili koncepta. Reprezentacijski prostori (engl. *representational space*) odnose se na prostor „življenog“ iskustva, ispunjen pridruženim slikama i simbolima. To je prostor oblikovan imaginacijom i upotrebom, gdje objekti dobivaju različita značenja koja nisu uvijek transparentna i jednoznačna (Lefebvre, 1991, navedeno u Potkonjak i Pletenac, 2011: 8).

Lefebvre posebno ističe reprezentacijski prostor koji je oblikovan državnim i institucionalnim kodiranjem prostora. Ova institucionalizacija prostora ograničava mogućnost promjene jer sve što se može zamisliti ili doživjeti mora biti unutar okvira koje zadaju institucije. Time se smanjuje mogućnost varijacije ili bijega od nametnutih normi i pravila (Lefebvre, 1991, navedeno u Potkonjak i Pletenac, 2011: 8). Nadalje, Lefebvre odbacuje i ideju arhitekta kao glavnog autoriteta u oblikovanju prostora, pri čemu kritizira homogenizaciju prostora kao posljedicu industrijalizacije i politike. Zagovara prostor kao spoj spontanoga i umjetnoga te kao mjesto susreta i izražavanja (Poznić, 1975: 200–201).

Perspektiva humanističke geografije pomiče fokus s društvenog prostora na mjesto u kojemu se živi. Pri tome se posebno ističe doprinos Yi-Fu Tuana, koji je u djelu „Prostor i mjesto“ (1977.) uveo humanističke ideje u geografiju. Naglašavao je emocionalnu povezanost ljudi s mjestima, razlikovao je pojmove „topofilija“ (ljubav prema mjestu) i „topofobija“ (strah od mjesta) te opisivao kako ljudi doživljavaju mjesta u kojima žive. Prema Tuanu, autentičnost i pripadnost mjestu proizlaze iz međuljudskih veza i ukorijenjenosti mjesta u zajednici. Tuan također smatra da prostori i mjesta nisu isto jer mjesto označava nešto sigurno i izdvojeno, a prostor je sloboda i pokretljivost (Tuan, 1977, navedeno u Hubbard, 2008: 73–74).

David Harvey oslanja se na Lefebvreove ideje te istražuje mjesta kao produkte iskustva i materijalne artefakte koji se reprezentiraju u diskursu i upotrebljavaju sama po sebi kao reprezentacije. On ističe da je ideja mjesta važna u globalizaciji jer je specifičnost mjesta (kultura, povijest, identitet, okolina) važna za akumulaciju kapitala (Hubbard, 2008: 76). Oba pojma, mjesto i prostor, predstavljaju kulturne artefakte, no naglasak nije na pitanju što mjesto i prostor jesu, nego što oni čine (Hubbard, 2008: 78).

Oslanjajući se na koncepte Henrija Lefebvrea, Edward W. Soja predstavlja koncept „Trećeg prostora“, kojim naglašava važnost prostorne dimenzije u našim životima, tvrdeći da je danas ona od veće praktične i političke važnosti nego ikad prije. Soja ističe da je prostorna svijest ključna za djelovanje u suvremenom svijetu i razumijevanje konteksta brojnih globalnih i lokalnih problema. Njegovo shvaćanje Trećeg prostora uključuje nekoliko ključnih aspekata:

- Intervencija elektronskih medija – Soja prepoznaje da elektronski mediji značajno utječu na svakodnevne rutine, mijenjajući način na koji se prostor doživljava. Ova intervencija stvara nove prostorne prakse i iskustva koja oblikuju stvarnost.
- Političko djelovanje – Treći prostor igra ključnu ulogu u političkom djelovanju i borbi protiv društvenih problema poput siromaštva, rasizma, spolne diskriminacije i ekološke degradacije. Prostor postaje arena za socijalnu pravdu i političke borbe.
- Geopolitički konflikti – Soja naglašava kako je razumijevanje prostornih odnosa važno za razumijevanje i rješavanje geopolitičkih sukoba diljem svijeta. Prostorna analiza može pomoći u prepoznavanju uzroka i posljedica takvih sukoba.
- Kolektivna prostornost – Ljudi su prostorna bića koja aktivno sudjeluju u društvenoj konstrukciji prostora u kojemu žive. Interakcije i djelovanja oblikuju prostorne konfiguracije koje okružuju ljude.
- Strategijska svijest o prostoru – Soja zagovara razvoj strategijske svijesti o kolektivno stvorenom prostoru i njegovim društvenim posljedicama (Soja, 2008: 49–60).

Treći prostor nije samo fizički prostor, već je on i društveni i mentalni konstrukt koji se kroz interakcije i prakse stalno mijenja i razvija. Treći prostor predstavlja spoj prvog prostora (fizičkog, materijalnog svijeta) i drugog prostora (predstavljenog, zamišljenog svijeta) u dinamičan i kompleksan prostor koji je istovremeno stvaran i imaginaran. Soja potiče prepoznavanje i korištenje Trećeg prostora radi boljeg razumijevanja i djelovanja u svijetu, uz promicanje socijalne pravde i održivosti (Mesić i Sablić Tomić, 2024: 51).

1.2. Heterotopije Michela Foucaulta

Michel Foucault jedan je od najvažnijih predstavnika prostornog ili spacijalnog obrata/zaokreta u društvenim i humanističkim znanostima. Prostoru diskursa pristupa kritički „jer je usmjeren prema *protu-čitanju* povijesnih i društvenih uvjeta i nudi mogućnosti za društvenu kritiku i obnovu“ (McHoul i Grace, 2002: 27, navedeno u Stanić i Pandžić, 2012: 227). Foucault zaključuje da je prostor jedna od temeljnih konstitutivnih jedinica diskursa u 20. stoljeću, što obilježava prostorni obrat u kojemu se prostoru daje prednost u odnosu na vrijeme. U njegovim radovima koncept statičnog diskurzivnog prostora od 1960-ih do 1980-ih godina transformira se u dinamički pogled socijalnog prostora koji je reguliran odnosima moći, prostora i znanja. Time se poručuje da je Foucault prostor počeo promatrati i analizirati kao

materijalni prostor u kojemu je sve ono što je mišljeno rezultat odnosa moći (Stanić i Pandžić, 2012: 231).

Foucaultova misao o prostoru proteže se do heterotopija, koje prikazuju promjene u načinu promišljanja diskurzivnog i socijalnog prostora. Prema Foucaultu, živimo u heterogenom prostoru povezanom s drugim mjestima, a heterotopije su mjesta koja su istodobno kontradiktorna tim vezama. Heterotopije su realna mjesta utemeljena u svakoj kulturi i civilizaciji koja reflektiraju društvo i predstavljaju druga realna mjesta, ali na obrnut način. Foucault klasificira heterotopije u dvije kategorije: krizne heterotopije, rezervirane za pojedince u stanju krize, i heterotopije devijacije, namijenjene onima koji ne slijede socijalne norme, poput zatvora i psihijatrijskih bolnica. Heterotopije imaju šest načela: univerzalnost, ali bez univerzalne forme; mogućnost različitih funkcija unutar društva; objedinjuju nekoliko nespojivih mjesta; funkcioniraju punim kapacitetom u trenutku apsolutnog prekida s tradicionalnim vremenom; izoliranost i otvorenost; uloga u stvaranju prostora iluzije ili nadomjestka, razotkrivajući stvarni prostor kao iluzorniji (Stanić i Pandžić, 2012: 237–239).

Prema Foucaultu „prostor kao konstitutivni element unutar sustava potreba treba promišljati u konstantnoj dinamici dva pola: kao aktivne produktivne instance i kao produkt među produktima. Treba ga promatrati kao povezanog uz generacije diskursa i znanja, kao set odnosa po sebi, a ne danih. Konačno, prostor je važan kao kategorija analize jer otvara pogled u kojem moć postaje vidljiva, te konstantno treba biti razmatran u odnosu moći.“ (West-Pavlov, 2009a:150, navedeno u Stanić i Pandžić, 2012: 241–242).

Četvrto načelo heterotopija, prema Foucaultu, odnosi se na heterokronije. Heterokronije su mjesta koja se odlikuju posebnim odnosom prema vremenu, odnosno, funkcioniraju punim kapacitetom kada dođe do prekida s njihovim tradicionalnim vremenom (Stanić i Pandžić, 2012: 239). Primjeri heterokronija tako mogu uključivati muzeje, arhive i knjižnice, gdje se vrijeme akumulira i konzervira. Ovi prostori prikupljaju različite vremenske periode i kulture, stvarajući zbirku koja prekida linearnost vremena i omogućava pristup prošlim epohama u sadašnjem trenutku. Heterokronije otkrivaju složenost i višedimenzionalnost vremena u heterotopijama, pokazuju kako prostori funkcioniraju u odnosu na vrijeme. One stvaraju most između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti i omogućavaju iskustvo više vremenskih slojeva. Ovime se pokazuje da su heterotopije ujedno vremenske anomalije koje pružaju uvid u način na koji ljudi doživljavaju vrijeme i manipuliraju njegovim elementima.

1.3. Čitljivost slike grada

Nakon petogodišnjeg istraživanja Bostona, Jerseyja i Los Angelesa, 1960. godine američki urbani teoretičar Kevin Lynch objavio je knjigu „Slika grada“ (eng. *The Image of the City*), u kojoj govori kako promatrači, tj. korisnici grada (prostora) poimaju informacije koje nalaze u svom okruženju i kako ih koriste za izgradnju mentalnih mapa o prostoru. Lyncheve teorijske postavke važne su kako bi se naglasio grad kao sustav značenja i simbola, kao produkt tih simboličkih, kulturnih i povijesnih utjecaja, o čemu su i ranije navedeni autori u svojim djelima govorili.

Prije svega, Lynch govori o vizualnim reprezentacijama grada, odnosno o njegovoj arhitekturi, navodeći da je grad „konstrukcija u prostoru, samo velikih razmjera, a pri tome to je stvar koja se opaža samo u toku dugih vremenskih perioda“ (Lynch, 1974: 1). Autor u djelo uvodi pojam „čitljivost“ slike grada (engl. *imageability*) kao načelo kojime percepcija grada i identitet pod utjecajem dizajna stvaraju određenu sliku o gradu. Prema Lynchu, slika grada je odraz sentimentalne emocije, na pola puta između objektivne reprezentacije grada i njegovog subjektivnog doživljaja (Mesić, 2019: 46–47). Grad je tako konstrukcija u prostoru, a svaki građanin poistovjećuje se s njime (ili njegovim dijelom) i doživljava ga na određeni način. Grad je splet uspomena, osjećaja i značenja, a doživjeti se može pomoću svih osjetila. Gradska slika važna je i zbog smisla života i ugodne svakodnevice (Mesić, 2019: 49). Iako se Lynch zadržava na fizičkoj okolini kao slici grada koja je nepromjenjiva veličina, on zapravo istražuje kako se te fizičke kvalitete odnose na identitet i strukture mentalne slike grada. Stoga slikovitošću smatra „onom kvalitetu fizičkog objekta koji nam pruža visoku vjerovatnoću da će na bilo kojeg promatrača proizvesti jedan snažan utisak koji daje jasnu sliku“ (Lynch, 1974: 13). U tom kontekstu, čitljivost je sagledavanje slike svim osjetilima (Lynch, 1974: 13).

Da bi se ta slika grada iščitala, važni su njeni vizualni dijelovi ili elementi slike grada:

- Putovi (engl. *paths*) – putanje kojima se promatrač kreće (ulice, šetnice, prometnice, kanali, željezničke linije...). Ljudi grad promatraju krećući se njime.
- Rubovi (engl. *edges*) – razgraničavaju različite faze, a promatrači ih ne doživljavaju kao putanje (obale, granice, zidovi...). Oni su organizirajući faktori.
- Područja (engl. *districts*) – veliki do srednje veliki dijelovi grada, promatrani kao dvodimenzionalni elementi u koje promatrač ulazi zbog posebnog karaktera tog područja. Područja imaju svoja vidljiva obilježja.

- Čvorišta (engl. *nodes*) – strateške točke nekog grada u koje se može ući, a istovremeno i mjesta najintenzivnijih zbivanja. To su često raskrsnice, ulični uglovi, zatvoreni trgovi i slično.
- Orijehtiri ili obilježja (engl. *landmarks*) – vizualne referentne točke (zgrade, tornjevi, brda, trgovine, spomenici). Izdvajaju se kao obilježja među mnoštvom drugih objekata, a mogu biti unutar i izvan grada (Lynch 1974: 58–60; Mesić, 2019: 50–51).

Navedeni elementi slikovitosti grada, koji pomažu čitljivosti slike grada, služe kako bi se pokazalo da je svako urbano područje jedinstveno, ali da ne postoji jedinstvena slika prostora. Neka mjesta se pamte, neka se zaboravljaju, a elementi slikovitosti mogu pomoći u razumijevanju onoga što će postati kulturom pamćenja, kulturom zaborava ili jednostavno zaborava.

Navedenih pet elemenata slikovitosti ukazuje i na to da se oko njih konstruiraju informacije, a kada arhitekti ovladaju njihovim karakteristikama, tada će organizirati cjelinu koja će se doživljavati postupno, no njezini dijelovi će pak činiti cjelinu čitavog konteksta. Poznavatelj grada veću pažnju posvećuje detaljima ako je bolje upoznat s nekim krajem. Tako je živopisnost pojedinog elementa i njegovo precizno utiskivanje prema funkcionalnim i simboličnim razlikama put do iskazivanja specifičnog karaktera prostora (Lynch, 1974: 139–141).

Za Michela De Certeaua, grad kao dio utopijskog i urbanističkog diskursa određen je trima mogućnostima:

- Proizvodnja vlastitog prostora kroz racionalnu organizaciju koja uklanja tjelesna, duhovna ili politička onečišćenja,
- Zamjena otpora tradicija ne-vremenom ili sinkronijskim sustavom, gdje znanstvene strategije zamjenjuju taktike korisnika,
- Stvaranje anonimnog i univerzalnog subjekta koji je grad sam po sebi, gdje se sve funkcije i predikati postupno pridodaju gradu (De Certeau, 2002: 158 – 159).

Nadalje, De Certeau navodi kako se upravljanje gradom kombinira s eliminacijom, odnosno gradovi odbacuju kao „otpad“ sve što nije obradivo, a napredak omogućuje ponovno uvođenje tog otpada i proizvodnju pretvara u „trošenje“. Ovakvo tumačenje govori o zaboravu i pamćenju u prostoru.

2. ŽIVOT BAŠTINE: STRATEGIJE KULTURNOG PAMĆENJA

Prošlost je vrlo važna i ključna je za izgradnju identiteta, no povjesničari koji izučavaju prošlost nisu jedini koji oblikuju znanje o prošlosti. Oni koji joj pridaju značenje sami su građani (Brkljačić i Prlenda, 2006: 9). Upotreba pojmova „sjećanje“ i „pamćenje“ u znanstvenim raspravama među povjesničarima, humanistima i društvenim znanstvenicima (posebno u sociologiji i antropologiji) relativno je nova. Istraživanje zašto i kako ljudi nešto pamte te ispitivanje koncepta kolektivnog pamćenja postali su popularni početkom 20. stoljeća, uslijed kritike historicizma. Hugo von Hofmannsthal prvi je upotrijebio izraz „kolektivno pamćenje“ 1902. godine, dok je Maurice Halbwachs, dvadesetak godina kasnije, u svom djelu „Društveni okviri pamćenja“ osporavao istraživanja Sigmunda Freuda i Henrija Bergsona, tvrdeći da je pamćenje društveni, a ne individualni fenomen (Brkljačić i Prlenda, 2006: 10). Amos Funkenstein definirao je kolektivno pamćenje kao sustav znakova, simbola i praksi (datumi, imena mjesta, spomenici, muzeji, itd.) (Amos Funkenstein, 1993, navedeno u Brkljačić i Prlenda, 2006: 12). Kako pamćenje nije značajka pojedinca, nego društveni fenomen koji se nalazi u normama i zakonima, sjećanje je zbirka materijalnih artefakata prošlosti i društvenih praksi (Brkljačić i Prlenda, 2006: 13), ili bolje rečeno, kolektivno pamćenje predstavlja aktivnu praksu reorganiziranja sjećanja, odnosno odraz političkih procesa, dok je kolektivno sjećanje plod trenutnog konsenzusa (Brkljačić i Prlenda, 2006: 17).

Kolektivno pamćenje i sjećanje važni su i za oblikovanje ne samo kolektivnih identiteta, nego i pojedinačnih (Mesić i Sablić Tomić, 2020: 153). Pamćenje se temelji na detaljima i pojedinačnim simboličnim sjećanjima, pa tako „pamćenje smješta sjećanje u područje svetog“ (Nora, 2006: 25). Nora ističe i da treba razlikovati pravo pamćenje od onog voljnog i namjernog, koje nije spontano i individualno. Koristeći pojam „moderno pamćenje“, referira se na arhivistička nastojanja očuvanja prošlosti, odnosno nastojanje da se ono što je nemoguće zapamtiti stvori kao materijalna zaliha koja bi jednog dana mogla zatrebati (Nora, 2006: 30). Mjesta pamćenja su materijalna, simbolička i funkcionalna mjesta koja postaju mjesta pamćenja pridavanjem simboličke dimenzije. Bez nakane da se upamte, mjesta pamćenja bila bi samo povijesna mjesta (Nora, 2006: 36–37).

Paul Connerton (2004) razlikuje društveno sjećanje od povijesne rekonstrukcije. No, postupcima povijesne rekonstrukcije, kojom se bave povjesničari, mogu se usmjeravati sjećanja društvenih grupa. Primjeri takvih slučajeva su totalitarni režimi, koji vrše prisilno oduzimanje pamćenja ili bolje rečeno prisilni/organizirani zaborav. Vladajuće grupe koriste svoje znanje o

prošlosti kako bi ga upotrijebile izravno i aktivno (Connerton, 2004: 28). U novije vrijeme sjećanje često zahtijeva spomenuto organizirano zaboravljanje pa nastupa „kolektivna amnezija“ kako ju je nazvao Benedict Anderson (Gillis, 2006: 176).

U svakodnevici se razlikuju društveno sjećanje i implicitno društveno pamćenje. Kako bi se to bolje razumjelo, Connerton navodi da postoje tri vrste pamćenja: osobno, kognitivno ili spoznajno, te „sjećanje navika“. Osobno sjećanje odnosi se na postupke sjećanja koji su dio osobnog iskustva, pri čemu je važna sveza osobnog identiteta i mentalnih stanja koja se događaju s pogledom u prošlost. Kognitivno sjećanje odnosi se na pamćenje značenja riječi, stihova, priča, plana grada. Nije nužno posjedovati informacije o kontekstu da bi se služilo sjećanjem ove vrste. Ovaj tip sjećanja zahtijeva da se osoba koja stvar pamti mora s tom stvari i susresti, a ne da razumije da objekt pamćenja pripada prošlosti. Treća vrsta pamćenja, „sjećanje navika“ odnosi se na čovjekovu sposobnost reproduciranja neke izvedbe (npr. vožnja bicikla, pisanje, čitanje). Za ovo sjećanje nije važno kada i gdje je stečeno, nego je važno da postoji (Connerton, 2004: 33–36).

Najvažnije od ta tri pamćenja jest spoznajno ili kognitivno pamćenje, odnosno pojam kodiranja. Naime, pamćenje i sjećanje nisu bez značenja, oni grade znakove koji označavaju kod hijerarhijski kategoriziran, a koji tvori sustav sveobuhvatnog pogleda na svijet. Druga njegova dimenzija jest verbalni kod, a treća vizualni kod (Connerton, 2004: 41–42).

O izgradnji društvenog sjećanja pisao je socijalni teoretičar Maurice Halbwachs. On govori o važnosti sjećanja za pojedince i društvene grupe te da sjećanja oblikuju zajedničko razmišljanje i identitet. Da bi sjećanja bila živa i utjecajna, potrebno je da zajednica usmjerava pažnju na njih, osobito na ona koja zauzimaju posebno mjesto u kolektivnoj svijesti. Postoje razlike između bliskih i dalekih sjećanja, a udruživanje oko sjećanja pomaže u održavanju kolektivnog identiteta. Sjećanja su lokalizirana u mentalnim i fizičkim prostorima koji se ponavljaju u svakodnevnom životu zajednice. Halbwachs naglašava da različite društvene grupe imaju svoje specifične načine sjećanja bitne za očuvanje njihovog identiteta. Društvene skupine često zadržavaju sjećanja kroz rituale i zajedničke prakse, prenoseći ih na nove generacije. Sjećanja starijih članova zajednice, poput djedova i baka, igraju ključnu ulogu u formiranju i očuvanju tih kolektivnih uspomena. Kolektivno sjećanje zahtijeva aktivno sudjelovanje svih članova grupe, a postojanje takvog sjećanja omogućava bolje razumijevanje i povezanost među članovima zajednice (Connerton, 2004: 56–59).

Kako je Gillis (2006) istaknuo, „ako pamćenje ima svoju politiku, ima je i identitet“ (Gillis, 2006: 172). Time se na Zapadu želi ukazati na identitet kao nešto ograničeno vremenom i prostorom, grupom i statusom, jer pojedinci, skupine i nacije traže svoj identitet kao potrebu. Kao i sjećanje, identitet je, kako ističe Gillis, samo reprezentacija stvarnosti i subjektivni fenomen koji je podložan prilagodbi u vremenu i prostoru. Time se govori da su i identitet i pamćenje politički i društveni konstrukti te im se tako i treba pristupiti, a njihov odnos je povijesni i može se pratiti kroz komemorativne aktivnosti koje uključuju koordinaciju pojedinačnih i zajedničkih sjećanja (Gillis, 2006: 171–173).

2.1. Mjesta pamćenja

Mjesta pamćenja predstavljaju važno mjesto u kulturi pamćenja i sjećanja. Pamćenje u moderno doba označava materijaliziranje ili opredmećivanje prošlosti. Pierre Nora naglasio je da su mjesta pamćenja vezana za trenutak osobne prošlosti/povijesti, a time „nastaje prekid s prošlošću koji se miješa s osjećajem rascijepljenosti pamćenja“ (Mesić, 2019: 91). Nadalje, Nora naglašava kako su mjesta pamćenja ostatci opstanka komemorativne svijesti u historiji koju priziva. Vujić naglašava da su mjesta pamćenja svaki značajan, materijalni ili nematerijalni entitet koji postaje simbolički element u nasljeđu neke zajednice. Produkt materijalizacije tog društvenog sjećanja su muzeji, arhivi i slične ustanove kao mjesta pamćenja (Mesić, 2019: 92). Ta mjesta pomažu u rekonstrukciji sjećanja, a mogu biti prijenosna i topografski ukorijenjena. Potonja su spomenička mjesta ili spomenici kao posrednici društvenog sjećanja i službenog društvenog svjetonazora. Njihovim se uklanjanjem uklanja prvotni memorijski oblik (Mesić, 2019: 94).

Tijekom 1970-ih godina u Njemačkoj se postavilo pitanje starih praksi pamćenja, a na meti su se našli spomenici kao tradicionalna mjesta pamćenja koja potiču zaborav, a ne pamćenje. Zagovornici protuspomeničkog pokreta zagovaraju dematerijalizaciju i deritualizaciju pamćenja te odbacuju ideju mjesta pamćenja. No, budući da je ljudima lakše pamtití uvidom u spomenike, slike i fizička mjesta koja opredmećuju njihova sjećanja, nastojanja protuspomeničkih zagovornika nisu ostvariva do kraja (Gillis, 2006: 187). Ipak, danas su mnogi spomenici (kao bilo koji artefakt prošlosti u prostoru, op. G. B.) izgubili na svojoj komemorativnoj snazi i stvaranju vizije o prošlosti, ali i dalje ostaju mjesta pamćenja na kojima grupe mogu komunicirati. Gillis naglašava da bi u demokratskom društvu sjećanja i identitete svih grupa trebalo publicirati kako bi svatko spoznao i time poštivao sjećanje na prošlost drugih (Gillis, 2006: 191).

2.2. Kulturna baština

Autori poput Raphaela Samuela i Davida Lowenthala smatraju baštinu nečim promjenjivim, istovremeno heterogenim i razasutim po svjetskim lokalitetima, što je rezultat stvarne ili fikcijske prošlosti. Ova dva autora negiraju jedinstvenu baštinu koja producira kolektivno društveno sjećanje i koja se očituje na jedinstvenim mjestima. Za njih je baština društvena konstrukcija, više verzija prošlosti koje se definiraju u sadašnjosti, ovisno o tome što je potrebno (Atkinson, 2008: 189). „U mnogim slučajevima 'baština' postaje dio 'paketa', a lokalna se prošlost mobilizira kako bi se mjesto prodalo u sadašnjosti. Stoga je ono što neki zovu 'industrijom baštine' često ugrađeno u konzumiranje 'povijesnih' mjesta“ (Atkinson, 2008: 190). Ovaj citat ukazuje na dva glavna problema vezana uz baštinu. Prvi je da moćne skupine koriste prošlost za vlastite ciljeve, promičući vlastite interpretacije. Lokalne vlasti često iniciraju projekte baštine kako bi privukle turiste i ulaganja, pritom uljepšavajući lokalne povijesti i izbjegavajući neugodne i kontroverzne aspekte, dok slave pozitivne trenutke. Tako se raznolike povijesti prikrivaju jednostranim narativima. Drugi problem je što pristrani narativi dobivaju materijalan oblik, oblikujući baštinske lokalitete i prostore. Selektivne priče moćnih tako opet dominiraju, stvarajući iskrivljenu sliku povijesti u suvremenom svijetu (Atkinson, 2008: 190).

Kulturna baština odnosi se na materijalno i nematerijalno naslijeđe koje identificira neku skupinu ili kulturu, a može biti i pokretna i nepokretna. Zaštita kulturne baštine važna je za prepoznavanje i definiranje kulturnih identiteta jer je ona nositelj određenih identiteta: nacionalnih, kulturnih, vjerskih. U materijalnom obliku, kulturna baština je odraz vremena koji se nasljeđuje, a predstavlja i „zamrznutu“ formu stvarnosti određenog vremena. Ona predstavlja i znak jer kolektivnim pamćenjem prenosi poruku u budućnost (Mesić, 2019: 66–67). Mesić nadalje navodi kako kulturnu baštinu treba nazivati javnom memorijom i da baština povjesničarima pomaže interpretirati (rekonstruirati) prošlost. Promatrajući baštinu kao naslijeđe, zaključuje se da ona pripada društvenoj skupini, pa čak i naciji. Tako se razlikuju stupnjevi vezanosti kulturne baštine uz lokalitet: svjetski, nacionalni, lokalni, osobni (Mesić, 2019: 67–68).

Ministarstvo kulture ima značajnu ulogu u zaštiti kulturne baštine kako bi se ona održala i promicala. Osim toga, kulturna baština služi za turističko i kulturno promicanje gradova, odnosno promicanje koncepta kreativnog grada (Mesić, 2019: 69). Sukladno tome, počela se shvaćati važnost lokacija, mjesta i krajolika na kojima se baština artikulira. Neki autori navode

da je baština upravo temeljena na mjestu, a Pierre Nora govori o konstrukciji „lokaliteti sjećanja“, što označava mjesta na kojima se pučka sjećanja proizvode i ukorjenjuju. Pod utjecajem moći i sličnih odnosa, takvi lokaliteti sjećanja često postaju i mjesta suparničkih, disonantnih sjećanja (Atkinson, 2008: 194–195). Pretvaranje baštine u baštinske lokalitete krije i opasnost od pretvaranja mjesta u robu i predmet potrošnje, a stvaraju se i krivotvoreni baštinski lokaliteti radi turističkih poriva (Atkinson, 2008: 195).

Prema Mesiću (2019: 65), kulturna baština grada dokazuje da je grad nositelj kulturnih, političkih i društvenih vrijednosti, da je grad sveto mjesto u kojemu pojedinci pronalaze i oblikuju svoje identitete, te da je gradivo baštinskih institucija prostor sjećanja i kulturne memorije.

2.2.1. Povijesni grad

Svaki grad je fenomen kulturne baštine i razvojem nastaje uvjetovana struktura koja je karakteristika povijesnog grada. Gradovi su rezultat akumuliranih povijesnih zbivanja i djelovanja društva, a urbani prostori su refleksija društvenih vrijednosti (Mesić, 2019: 64).

Povijesni grad obuhvaća materijal, oblik i značenje. Značenje povijesnog grada specifično je za njegovu identifikaciju i razlikovanje od drugih gradova. Materijal povijesnog grada obuhvaća njegove strukturalne odnose mreža (javnih prostora i komunikacija) i ljsaka (arhitektonskih struktura). Oblik povijesnog grada rezultat je funkcionalnosti, tehnoloških procesa i upotrebe materijala. Funkcija arhitektonskih objekata u gradu nadređena je njihovom materijalu i obliku. Autor arhitektonskih objekata rijetko je pojedinac. Najčešće je to kolektivni rad pod vodstvom arhitekta. Struktura grada mijenja se tijekom vremena zbog dotrajalosti, promjene ukusa i vlasničkih odnosa. Razmatrajući povijesni grad, treba uključiti različite nivoe promatranja: pojedinačne zgrade, urbanistički nivo i nivo krajolika. Materijal povijesnog grada nije samo konkretan građevinski materijal, već i dinamička materijalizacija odnosa mreža i ljsaka. Gradovi su nastajali na mjestima pogodnim za okupljanje i zajednički život. Materijal povijesnog grada obuhvaća i njegov odnos prema prirodnoj okolini, što doprinosi specifičnosti i karakteru svakog grada (Maroević, 1989: 191–193).

Prirodna okolina igra ključnu ulogu u oblikovanju povijesnog grada, djelujući kao materijalna supstanca i faktor usklađenja gradskog oblika s okolinom. Tradicionalno, grad nema jednog autora. Umjesto toga, grad kao društvena zajednica oblikuje svoj prostor, s planiranjem koje je prepušteno stručnjacima. Spontano nastali gradovi također imaju pravila

rasta i poštuju povijesne mreže. U povijesnim gradovima identitet proizlazi iz kolektivnog duha i individualne kreativnosti, balansirajući između zajedničkih potreba i osobnih izraza. Značenje grada dinamično je i podložno promjenama kroz vrijeme, reflektirajući trenutačne društvene vrijednosti. Identitet grada razlikuje se od identiteta pojedinačnih građevina jer grad evoluira kroz vrijeme, čuvajući pri tome povijesne slojeve. Povijesni grad kao dokument vremena spaja stvarni i zbiljski identitet kroz materijalizaciju prošlih događaja. Gradovi moraju zadovoljiti funkcionalne zahtjeve stanovnika, prilagoditi se novim tehnološkim dostignućima i očuvati povijesne vrijednosti. Očitavanje tih vrijednosti pomaže u prepoznavanju i zaštiti kulturnih značajki grada u sadašnjem vremenu (Maroević, 1989: 192–194).

Identitet grada podržavaju baštinske institucije koje čuvaju i prepoznaju kulturnu baštinu. Kreativna revitalizacija baštine pomaže očuvanju povijesnog identiteta i društvenog sjećanja grada, što otvara potencijal za razvoj kulture i kreativnih industrija. Kreativne industrije i inovacije potiču ekonomski napredak, stvarajući novu paradigmu razvoja grada i čineći ga poželjnim za život (Mesić, 2019: 47). Uloga baštinskih institucija u kolektivnom pamćenju i očuvanju kulturne baštine je da one upisuju sjećanja u prostor i upravljaju kolektivnim pamćenjem grada. Baštinske institucije rekonstruiraju važne događaje i sudjeluju u društveno-kulturnoj konstrukciji grada (Mesić, 2019: 65).

3. POVIJEST ČEPINA

Područje općine Čepin, osnovane 1993. godine, prostire se na 106 km² plodne nizine između rijeka Drave i Vuke. Najveće naselje i sjedište općine je Čepin, smješten 10 km jugozapadno od Osijeka, uz važne prometne putove i željezničku prugu. Općina u svom sastavu ima i dijelove naselja i zaseoke, od kojih su neka naselja postojala samostalno, pa su pripojena Čepinu ili su se osamostalila. Takav je slučaj s naseljem Livana, koje je do 1991. godine bilo dio naselja Čepin, a Ovčara je do 2004. bila samostalno naselje, kada je pripojena Čepinu. Stoga će se i ova naselja i njihova povijest spomenuti u ovom dijelu jer su vezana za nasljeđe čepinskog kraja (Općina Čepin, n.d.).

Danas je Čepin seosko slavonsko mjesto, izgrađeno kao nizinsko naselje. Uslijed povijesnih utjecaja i promjena, općina Čepin u današnje vrijeme postala je obogaćena gospodarskim, kulturnim, društvenim i drugim oblicima života (Živaković-Kerže, 2009: 10). Izučavanje prošlosti Čepina važno je za razumijevanje procesa koji su utjecali na izgradnju kulturnih i drugih identiteta grada te za promicanje kulture pamćenja u sadašnjosti. Na taj način, usporedbom prošlih procesa i današnjice, može se zaključiti što je u jednom mjestu važno zapamtiti, a što možda zaboraviti.

Slika 1. Pogled na Čepin danas iz zraka. Izvor: <https://images.app.goo.gl/Y38LjrCb7o7tYScy9>

3.1. Prapovijest

Čepin ima vrlo dugu povijest, a arheološki nalazi potvrđuju naseljenost još od neolitičkog doba. Nalazišta kao što su Tursko groblje, Rozingova pustara, Bare, Klenje i Selište sadrže mnoštvo neolitičkih nalaza sopotske kulture i srednjovjekovnih artefakata (Općina Čepin, n.d.). Arheološki lokalitet Ovčara, poznatiji među lokalnim stanovnicima kao Tursko groblje, nalazi se desetak kilometara jugozapadno od Osijeka, na južnom izlazu iz osječkog prigradskog naselja Čepin. To je dobro vidljiv niski humak, izdužen u smjeru sjeverozapad-jugoistok. Za nalazište se saznalo 1960-ih godina kada su pri poljoprivrednim radovima pronađeni neolitički i srednjovjekovni predmeti te ljudski ostatci. Pronađeni predmeti pohranjeni su u Muzeju Slavonije u Osijeku (Šimić, 2009: 7).

Prva sustavna arheološka istraživanja na lokalitetu Čepin-Ovčara-Tursko groblje provedena su od 1997. do 2006. godine. U tih deset godina istraživanja pronađeno je više neolitičkih alatki, poput sjekira, klinova, dljeteta, batova i drugih kamenih predmeta, te dijelova keramike. Artefakti pripadaju sopotskoj neolitičkoj kulturi. Postojanje kostiju koje su pronađene na istom mjestu dokazuju da je sopotsko naselje uništeno ranosrednjovjekovnim ukopima, kada je tu nastalo groblje (Rajković, 2011: 15).

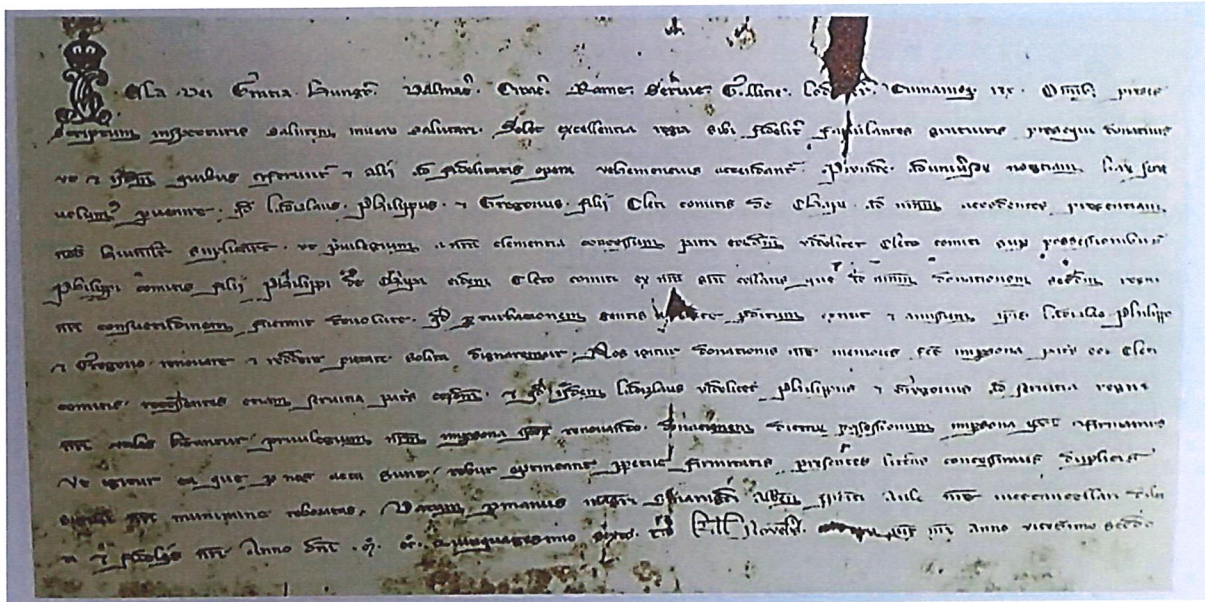
Ukupno su otkrivena 3 različita povijesna naselja, od kojih su najstariji iz 4. ili 5. tisućljeća prije Krista i pripadaju neolitiku. Iz prapovijesti potječe lokalitet Kolodvar, prapovijesno naselje koje se razvilo na brežuljku u močvari. Kasnije se na tom lokalitetu razvio rimski vojni tabor te srednjovjekovna utvrda (Pavić i Šušak, 2008: 9).

3.2. Antika i srednji vijek

U rimskom dobu, područje Čepina bilo je u blizini rimskog grada Murse, čiji su građani dobili zemljišta na ovom području (Općina Čepin, n.d.). U vrijeme cara Augusta, područje su naseljavali neilirski stanovnici plemena Andizeti, čije je središte kulture predstavljala Mursa. Kada su Andizeti pokoreni, građani Murse na čepinskom području gradili su vile. Današnji poznati lokaliteti vila su Kravičke njive, Livane i Pravoslavno groblje. Na tim su mjestima pronađeni ostatci dviju vila s predmetima i grobovima (Pavić i Šušak, 2008: 10).

Za vrijeme rimske Murse na području Čepina izgrađen je vojni tabor, na mjestu gdje danas stoje ostatci zidina Kolodvara (Korođgrada), srednjovjekovnog grada i utvrde iz 13. stoljeća (Lepan Štefančić, 2023).

U srednjem vijeku se od 1256. do 1469. godine Čepin spominje u 16 dokumenata. Administrativno je područje Čepina pripadalo Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu i to podunavskoj Vukovskoj županiji. Crkveno je pripadao Pečuškoj biskupiji. Prvi puta ime Čepin, odnosno Čapa (Csapa/Chapa) pojavljuje se u povelji kralja Bele IV. od 30. listopada 1256. godine (Andrić, 2009: 20).

Slika 4. Povelja Bele IV. iz 1256. godine s prvim spomenom Čepina. Izvor: Stanko Andrić, 2009, str. 21.

Kralj je povelju izdao trojici sinova Kleta (Keleda) od Čape kojom potvrđuje raniju darovnicu izgubljenu u tatarskoj provali. Iz darovnice se doznaje da je kralj komesu Kletu darovao posjede komesa Filipa, no ne zna se o kojim se posjedima točno radilo. Obitelj kojoj pripadaju Klet i Filip poznata je kasnije kao obitelj Korodski (mađ. Kórógyi), a u ranoj povijesti zvali su se plemićima od Čape/Čepinskima (lat. de Chapa). Glavni posjed bio im je Čepin, a posjedovali su i Osijek, Orlavac u Požeškoj županiji i neka druga mjesta (Andrić, 2009: 20–21).

U povelji od 6. kolovoza 1258. godine, kralj Bela IV. je trojici Kletovih sinova darovao Koos, Dumbrou i Kendčapu u znak zahvalnosti za njihovu odanu službu. Koos se identificira kao Koš, današnja Koška, Dumbrou kao Dubrava, a Kendčapa (Kendchapa) je istovjetna Čapi, tj. Čepinu (Andrić, 2009: 21). Andrić navodi da je neobično što se u ovoj darovnici o Kendčapi govori kao o zemlji kraljevske utvrde, jer su primatelji darovnice već prije toga posjedovali Čapu i po njoj su si nadjenuli plemićko ime De Chapa. Može se zaključiti da su Čapa i Kendčapa nekada bila dva posjeda koja su se poslije darovnice 1258. godine spojila u cjelinu.

Čepin je bio imanje trojice Kletovih sinova (Grgur, Filip, Ladislav). U oporuci iz 1290. godine, Grgur je ostavio imanje braći, a tada se kao nasljedstvo navode i Čepin i utvrda Korod. To je prvi spomen ove utvrde (Andrić, 2009: 21). Obitelj Korod ime je dobila upravo po utvrdi Korod koju su izgradili u ostatku močvarnog područja uz cestu Čepin – Ivanovac 1290. godine. Naime, nakon što je to područje darovano obitelji, sagradili su kružnu utvrdu (Pavić i Šušak, 2008: 11–14) na području nekadašnje močvare zvane palača (lat. *palus* – močvara). Riječ je o nizinskoj utvrdi ili *wasserburgu*, na čijem je mjestu već ranije stajala utvrda i rimsko naselje (Aladić, 2010: 16).

Mađarska riječ za krug je „korogh“, pa se pretpostavlja da je tako obitelj i dobila ime, jer se u nekim izvorima nazivaju i Kružići. Kolođvar ili Korodgrad sagrađen je na prostoru prapovijesnog naselja, a kasnije rimskog vojnog tabora. Kružnog je oblika promjera 40 metara, s dvorištem u obliku osmerokuta. U sredini se nalazi kula koja se u legendi naziva Zmijska kula (Pavić i Šušak, 2008: 11–14). Nakon turskog osvajanja 1573. godine, Kolođvar nije obnovljen, no danas se to mjesto pokušava turistički oživjeti kao turistička atrakcija. Lokalna zajednica 2023. godine najavila je projekt rekonstrukcije utvrde i izgradnje građevine javne i društvene namjene (Lepan Štefančić, 2023).

Slika 5. Utvrda Kolođvar danas. Izvor: Marko Milas (<https://lokalni.vecernji.hr/opcine/utvrda-kolodvar-postat-ce-turisticki-biser-opcine-cepin-27024>)

O Korodgradu ili Kolođvaru i danas kruži legenda o gospođi Dori koja je stanovala u utvrđi. U njoj je držala ribare, a novac od prodane ribe davala je siromasima i crkvi sv. Luke na dan sv. Luke. Time je htjela osigurati povratak zaručnika kojega je čekala sto godina. On ju je od Turaka spasio u obliku vukodlaka i odletio s njom na bijelom konju (Aladić, 2010: 17).

Druga legenda govori o poludjevojci-poluzmiji. Ona je mitsko biće koje ima žensko tijelo, a donji dio je zmijski rep. Filip Korođ je navodno pobjegao iz utvrde jer su ga opsjedale zmije, a zaposjele su i grad nakon odlaska Korođa. Filip je svoju kćer zazidao u kulu da mu čuva blago, a ona se pretvorila u djevojku zmiju. U narodu se prenose priče da je ona kriva za nestajanje djece u blizini Kolođvara. Priča se da iz tunela koji spaja Čepin s Kolođvarom i koji prolazi ispod močvare do osječke Tvrđe nitko nije nikada izašao. Jedna se priča veže i za baruna Franju Trenka, koji je navodno svoje blago sakrio u Zmijsku kulu (Pavić i Šušak, 2008: 13).

Među stanovnicima Čepina ove legende žive i danas. U Facebook grupi koja objavljuje stare fotografije Čepina i komentira o prošlosti i sadašnjosti, nalazi se fotografija Kolođvara ili zidina (kako se u narodu nazivaju). Jedan od komentara prije gotovo 10 godina bio je nostalgičan komentar jedne gospođe koja se tu u djetinjstvu igrala u potrazi za blagom što ga je sakrio barun Trenk (Facebook, Moj Čepin, 2014).

3.2.1. Obitelj Korođ

Začetnici obitelji Korođ, Ladislav, Grgur i Filip, pod svojom su vlašću u srednjem vijeku imali većinu Slavonije i srednjovjekovni Osijek. Stolovali su u Wasserburgu Kolođvaru (Pavić i Šušak, 2008: 11). U 14. stoljeću posjed Korođskih ugrožavala je obitelj Gisingovaca, koji su na neko vrijeme zauzeli i sam Korođ. Ugarsko-hrvatski kraljevi iz dinastije Anjou, odnosno Ludovik I., vratili su Korođ starim gospodarima. Tijekom 14. stoljeća, iz obitelji Korođ poteklo je nekoliko istaknutih članova. Jedan od njih bio je Stjepan Korođski, mačvanski ban, vojskovođa i pristaša kralja Žigmunda Luksemburškog. Stjepan je za svoju službu dobio nove posjede, utvrdu Košvar, a u toj darovnici iz 1392. godine navodi se i Čepin. Pri tome se spominje da je Čepin imao sajam na kojemu se naplaćivala tržna malta i cestarina (Andrić, 2009: 22–23).

Stjepanov sin Filip bio je tamiški i krašovski župan zajedno s Ivanom Alšanskim. Kod pape Ivana XXIII. ishodio je povlastice za crkvene ustanove pod zaštitom Korođskih. Njegov sin Ivan bio je mačvanski ban te baranjski i vrbaški župan. Stolovao je u Osijeku, sudio u sporovima između plemića i crkvenih ustanova. Sestra Katarina udala se za velikaša Ivana

Perenyija, s kojim je Ivan sklopio nasljedni ugovor. U ugovoru se za posjed Korodskih navode utvrda Korod i pripadajuća trgovišta Osijek i Čepin te Nemetin i Ivankovo. Ivan Korodski je pisao franjevcu Ivanu Kapistranu o novostima u vezi Osmanlija. Ivan Korodski i Ivan Kapistran bili su branitelji Beograda od Osmanlija 1456. godine. Ivan se ženio tri puta, a iz braka s Elizabetom Gorjanskom dobio je sina Gašpara koji je bio zadnji član Korodskih. Izumrli su njegovom smrću 1472. godine. Oko 1469. godine napravljen je porezni popis prema kojemu je korodsko vlastelinstvo obuhvaćalo 27 manjih sela. U Čepinu je tada bilo 31 domaćinstvo. Iz popisa imena i prezimena vidljivo je da su stanovnici Čepina bili uglavnom mađarskog podrijetla. Ne postoje pisani izvori o Čepinu koji se odnose na razdoblje kraja srednjeg vijeka (Andrić, 2009: 23–24).

3.3. Osmansko doba

Čepin je s okolnim mjestima potpao pod osmansku vlast 1526. godine. Međutim, do 1537. godine okolno područje s utvrdom Korod je još uvijek držalo kršćansko stanovništvo. Kada se desetak godina nakon osvajanja Osijeka i Čepin našao pod turskom vlašću, pripao je prostranom Požeškom sandžaku. Čepin je 1579. godine zabilježen kao „varoš“ napućena kršćanskim stanovnicima sa 68 kuća. Gotovo cijelo tursko doba Čepin je opstajao kao kršćansko naselje. Naime, stanovnici Čepina su za trajanja turske vlasti prihvatili protestantska učenja i postali kalvinisti. Krajem 17. stoljeća i velikog protuturskog rata te kršćanskog zauzimanja Osijeka 1687. godine, Čepin je ostao raseljen, kako je zabilježeno 1697. godine na latinskom *desertus pagus Chapa* (pustoselina Čapa) (Andrić, 2009: 24–25) ili *desertum Csapa* (pusto selo) (Mažuran i Pavić, 2014: 104).

Za današnje poimanje prošlosti Čepina i kulturu pamćenja važno je naglasiti da je taj stari, opustjeli Čepin u 17. stoljeću bio na drugom mjestu nego današnji, poslijeturski Čepin. To dokazuje arheološko nalazište čepinske srednjovjekovne crkve izvan opsega današnjeg naselja (Andrić, 2009: 25).

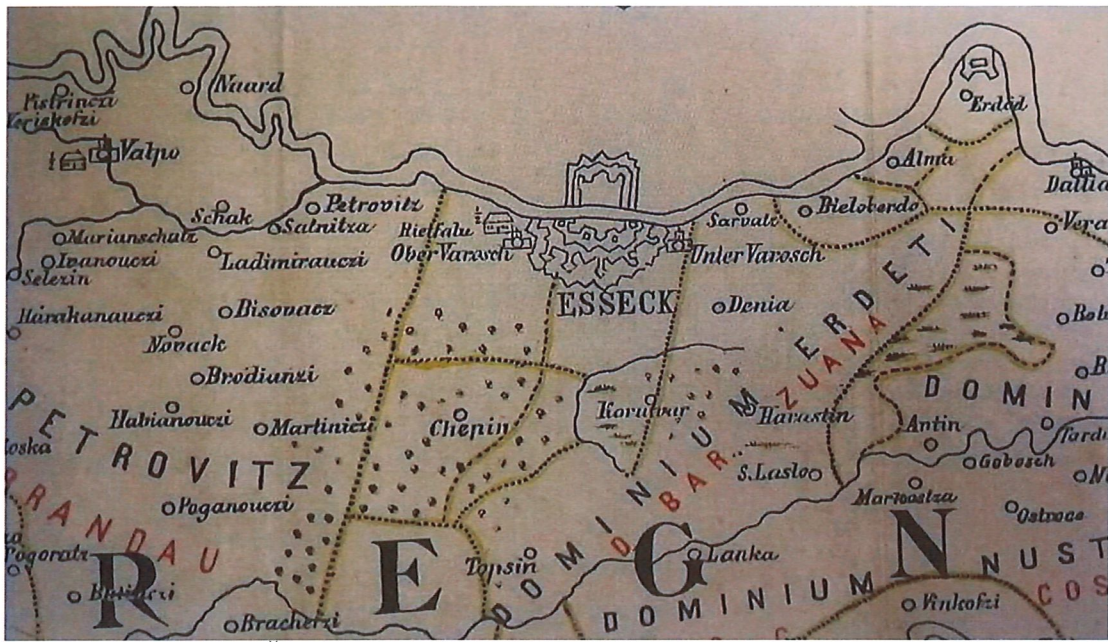
3.4. Čepin kao vojno dobro

Nakon povlačenja vojske Eugena Savojskog 1697. godine u Slavoniju se iz Bosne i Hercegovine (Osmansko Carstvo) doselilo nekoliko tisuća pravoslavaca i katolika. No, veća naseljenost Čape nije zabilježena (Živaković-Kerže, 2009: 39). U to vrijeme dolaze i doseljenici iz Srijema, južne Mađarske, Baranje i Bačke. Godine 1698. kotar Osijek imao je 17 naseljenih

mjesta. Pobjeda kod Sente označila je kraj ratova s Osmanlijama, a komisija predvođena grofom Caraffom reorganizirala je vlast u Slavoniji (Mažuran i Pavić, 2014: 105).

Opustjelo i zaostalo čepinsko područje te ostala novooslobođena područja Slavonije nakon poraza Osmanlija podijeljena su između Bečke dvorske komore i Dvorskog ratnog vijeća. Vojska koja je tu boravila u svrhu obrane od turskih provala sprječavala je Dvorsku komoru da uvede svoju upravu. Unatoč tome, Komora je popisala naselja i uvela upravu, a vojska je zadržala posjede uz Savu, što je poznato kao Vojna granica pod upravom Dvorskog ratnog vijeća u Grazu. Bečki dvor je početkom 18. stoljeća počeo procese prodaje novoosvojenih područja za koja se njihovi prijašnji vlasnici nisu javili. Posjedi su prodavani visokom plemstvu iz Austrijske monarhije. Vojska je držala vojno dobro Čepin do 1751. godine, a posljednji vlasnik bio je general Slavonije grof Gaisruck. Čepin je dugo ostao vojno dobro zbog potrebe granje osječke tvrđave. Stanovnici na vojnim posjedima zvali su se hajduci (haydones), koji su zapravo bili vojni podanici ili graničari (Sršan, 2009: 28). Plaćali su poreze i izvršavali obveze prema carskom službeniku u Budimu. Bili su dužni davati carsku, pokrajinsku i satnijsku rabotu. Imali su pravo koristiti zemlju, pašnjake i šume i uživali su zaštitu gospodara (Mažuran i Pavić, 2014: 105–106).

Marija Terezija je 1745. godine odlučila obnoviti slavonske županije Požešku, Virovitičku (sa sjedištem u Osijeku) i Srijemsku, a kao komorsko dobro koje Čepin postaje 1751. godine, Čepin je pripadao Virovitičkoj županiji (Živaković-Kerže, 2009: 39–40). Godine 1751. kada Čepin prelazi u vlasništvo Dvorske komore u Beču, upravitelj Johann Paul Passardi iz Osijeka popisao je stanovništvo, bilježeći 111 seljačkih domaćinstava i 6 kuća Cigana. Ukupno su obrađivali 479 jutara oranica i posjedovali značajnu količinu stoke. Slavonski urbar Marije Terezije iz 1756. godine regulirao je odnose između vlastelina i kmetova, određujući količinu zemljišta i obveze kmetova. Ivan Kapistran I. Adamovich imao je važnu ulogu u provođenju urbara, a Čepin je 1759. godine geometrijski izmjerio Kristijan Altinger (Mažuran i Pavić, 2014: 106; Sršan, 2009: 29).

Slika 6. Čepin i okolica Osijeka u 18. stoljeću. Izvor: Sršan, 2009: 29.

3.5. Čepin u vlasništvu Adamovića i Mihalovića

Komora je svoje posjede prodavala ili davala u ime određenih dugova pojedinim osobama. Čepin je tako kao komorski posjed prodan 1765. godine carskom savjetniku i podžupanu Virovitičke županije barunu Ivanu Kapistranu I. Adamoviću. Od 1765. godine Adamović je postao feudalni posjednik čepinskog posjeda (Sršen, 2009: 30).

Obitelj Adamović (Adamovich) doselila se u 17. stoljeću iz srednje Bosne ili Bugarske. Pavle pl. Adamovich, upravitelj imanja Belje, dobio je plemićku titulu 1704. godine. Pavlov unuk bio je Ivan Kapistran I. pl. Adamovich. Kada je Ivan Kapistran I. dobio Čepin 1765. godine od carice Marije Terezije (Pavić i Šušak, 2008: 18), obitelj je već imala grbovnicu i plemićku povelju koju je kralj Karlo III. dodijelio Pavlu Adamoviću 1714. godine. Ivan Kapistran I. dobio je plemićki status baruna i naslov „Čepinski“ (de Csepin) (Sršan, 2009: 30).

Nakon stjecanja Čepina, Ivan Kapistran I. Adamovich Čepinski posvetio se razvitku imanju. Uveo je modernu obradu tla, držao stoku, pokretao manufakture, poticao trgovinu. Imao je gospodarski pravilnik u kojemu je davao stručne savjete za gospodarenje (Sršan, 2009: 30). Započeo je veliki projekt isušivanja močvara u Slavoniji, koji je nastavio njegov unuk Ivan Kapistran II. Sjedište obiteljskog posjeda bilo je u Čepinu, a kasnijom kupovinom Erdutskog spahiluka proširio je imanje na područja oko Tenje, Aljmaša, Sarvaša i Erduta. Ivan Kapistran I. ženidbom je stekao dodatne posjede izvan Slavonije. Obitelj Adamović Čepinski podigla je

ili obnovila značajne stambene objekte u Čepinu, Aljmašu, Tenji i Erdutu (Najcer Sabljak i Lučevnjak, 2021: 241).

Zbog slabe naseljenosti Čepina, Ivan Kapistran I. Adamović te njegov unuk Ivan Kapistran II. Adamović naseljavaju nove stanovnike. Uz ranije doseljene Srbe iz južne Mađarske, naseljavaju se i stanovnici iz južne Njemačke, hrvatske obitelji iz južne Mađarske, Bosne i Hrvatske. Najsnažniji val doseljavanja Hrvata u Čepin događao se u drugoj polovici 19. stoljeća i prvim desetljećima 20. stoljeća. Adamovići su doseljenike privlačili povlasticama i mogućnošću kupovine jeftine zemlje. Čepin postaje mjesto u kojemu žive Česi, Mađari, Hrvati, Slovaci, Srbi, Nijemci, Romi, Židovi, Talijani i drugi (Živaković-Kerže, 2009: 40–41).

Ivan Kapistran I. je oporukom iz 1801. godine posjed ostavio svojim sinovima te je pokopan u Čepinu u crkvi Presvetog Trojstva. Posjed je naslijedio sin Pavao II. Adamović koji je umro 1809. godine, pa posjed prelazi u ruke Ivana Kapistrana II. Adamovića (Sršan, 2009: 31). Kao i djed, Ivan Kapistran II. nastavio je gospodarske djelatnosti, a bio je i predsjednik slavonske Gospodarske udruge u Osijeku. Na čepinskom posjedu pokrenuo je uljnu, šećernu i strojarsku industriju. Izgradio je prvu šećeranu na parni pogon u Hrvatskoj, koja je radila od 1836. do 1849. godine. On je posljednji Adamović za čijeg je vlasništva Čepin bio gospodarski snažno vlastelinstvo (Pavić i Šušak, 2008: 27).

Revolucija koja je 1848. počela u Europi potaknula je Ivana Kapistrana II. da se prikloni ugarskoj vladi i mađaronima (Košutovom režimu). Zbog toga je Virovitička županija Adamovićev posjed stavila pod sekvestar, ali je nakon zamolbe sudu čepinski posjed vraćen Ivanu, no zbog ukidanja feudalnih odnosa, seljaci su dobili zemlju, a vlastelinstvo je zadržalo alodijalnu zemlju. Kada je 1851. godine Bansko vijeće donijelo odluku o kažnjavanju pristaša mađarona ukidanjem građanskih prava, kažnjen je i Ivan Kapistran II. Adamović. Čepinski posjed naslijedio je 1876. godine Ivanov sin Ladislav, koji se oženio Oktavijom pl. Mihalović. Kasnije je Čepin bio u posjedu obitelji Mihalović (Sršan, 2009: 32–33).

Pripadnici obitelji Adamović utjecali su na gospodarski razvoj Čepina: „Čepin nikada ne bi bio ovo što je sad da nije bilo stalnih podupiranja ove stare plemićke obitelji, kako na materijalnom, tako i na duhovnom, odnosno moralnom pogledu“ (Pavić i Šušak, 2008: 18). Djed i unuk Ivan Kapistran pokazali su volju i znanje kako upravljati vlastelinstvom, no nakon smrti Ivana Kapistrana II. iza njega ostaju sin Ladislav i unuk Bela, koji nisu imali sklonost poljoprivredi i poduzetništvu. Osim nezainteresiranosti nasljednika, propasti vlastelinstva pridonijeli su loši urodi, sve veći porezi te prirodne nepogode poput poplava. Kako bi spasio

posjed, Bela Adamović je započeo parcelizaciju posjeda 1880. godine i prodaju njegovih dijelova (Sršan, 2009: 33). Veliki dio čepinskog dobra prodan je Karlu pl. Mihaloviču (Mihaloviću), čime Čepin prelazi u vlasništvo njegova sina Dragutina (Demetra) od 1894. do 1899. godine (Sršan, 2009: 34).

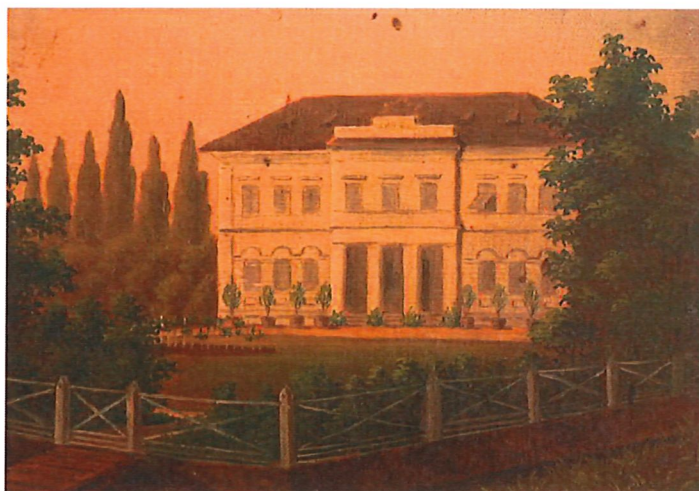
Adamovići su utjecali na Čepin u prošlosti, no i danas postoje njihovi tragovi. Isto tako osjeća se i trag i utjecaj Mihalovića i njihova posjedovanja čepinskog vlastelinstva. Naime, građevine su prvi trag prošlosti. Nakon što su 1765. u svoj posjed dobili Čepin, Ivan Kapistran I. dao je sagraditi veliki dvorac, koji danas ne postoji. Izgrađen je kao barokna katnica na mjestu između župne crkve Presvetoga Trojstva i novog dvorca Adamovich-Mihalović-Knobloch. Dvorac je bio povezan sa spomenutom crkvom koja je bila obiteljska kapelica. Dvorac je izgrađen kao vlastelinski dvor, a kada je 1922. godine Antun Mihalović prodao dvorac, kupila ga je Općina Čepin za svoje sjedište. Dvorac je srušen 1947. godine, a materijal je trebao biti upotrijebljen za izgradnju Doma kulture (Pavić i Šušak, 2008: 20).

Slika 7. Barokni dvorac obitelji Adamović.

Izvor: <https://www.facebook.com/profile/100069459585210/search/?q=dvorac>

U 19. stoljeću obitelj Adamović dala je izgraditi dvorac poznat pod nazivom „Dvor“. Dvorac su zajedno s dijelom posjeda Bela i Ladislav Adamović prodali Karlu pl. Mihaloviću, koji je posjed kupio za sina Demetra. Za vrijeme Demetrova posjedništva, posjed je propadao, a nakon I. svjetskog rata dvorac je kupila obitelj Knobloch (Otto pl. Knobloch). U Drugom svjetskom ratu dvorac je zaposjela njemačka vojska. Nakon rata u njemu je do 1984. godine bila osnovna škola. Od 1984. godine u dvorcu je smješten Dom za psihički bolesne odrasle osobe (Pavić i Šušak, 2008: 25). Ovaj je dvorac izgrađen u klasicističkom stilu i L-tlocrta je (Živaković-Kerže, 2009: 45).

Slika 8. Novi dvorac/„Dvor“/Kurija obitelji Adamović u Čepinu. Izvor: Najcer Sabljak i Lučevnjak, 2021: 263; zbirka Nikole baruna Adamovicha.

Ivan Kapistran I. Adamović bio je patron dviju crkava izgrađenih u drugoj polovici 18. stoljeća. Jedna je pravoslavna crkva posvećena sv. Arhangelu Mihailu iz 1766. godine, a druga je rimokatolička crkva Presvetog Trojstva izgrađena 1769. godine (Živaković-Kerže, 2009: 41), koja je imala namjenu obiteljske kapelice obitelji Adamović. U potonjoj je Ivan Kapistran I. i pokopan. Crkve Arhangela Mihaila srušena je 1942. godine u vrijeme NDH. Uz pravoslavnu crkvu djelovala je i srpska vjeroispovjedna škola. Prije crkve Arhangela Mihaila, pravoslavni stanovnici Čepina imali su crkvu i parohiju, no ta crkva bila je drvena i omazana blatom. Kamen temeljac za novu, baroknu crkvu postavljen je 1757. godine. Pravoslavni vjernici Čepina danas liturgiju održavaju u parohijskom domu, dvorcu obitelji Adamović de Čepin (Pavić i Šušak, 2008: 23).

Slika 9. Crkva sv. Arhangela Mihaila. Izgrađena u 18. st., srušena 1942. g. Izvor: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1610656115691966&set=a.1609788082445436>

Slika 10. Danas župna crkva Presvetog Trojstva, tada kapela obitelji Adamović i crkva Presvetog Trojstva. Izvor: Živaković-Kerže, 2009: 41.

Crkva Presvetog Trojstva danas je župna crkva koja je više puta nadograđivana i obnavljana. Prva obnova bila je 1959. godine, a temeljitu obnovu počeo je župnik Nikola Grgić 1978. i obnavljao ju do odlaska u mirovinu 2008. godine (Župa Presvetog Trojstva Čepin, n.d.). Ova je crkva postala i prva čepinska župa 1860. godine, kada je đakovačko-bosanski i srijemski biskup dopustio osnivanje nove župe Čepin, koji je do tada pripadao Brođancima (Pavić i Šušak, 2008: 28).

Tijekom povijesti, Adamovići su značajno doprinijeli razvoju Čepina, a i danas se članovi te obitelji spominju kao zaslužni članovi društva. Tu su već spomenuti djed i unuk Ivan Kapistran I. i Ivan Kapistran II. Adamović de Csepin, čije su zasluge za gospodarski i vjerski život Čepina već navedene. No, treba spomenuti i Belu, sina Ladislava i Oktavije pl. Mihalović, i unuka Ivana Kapistrana II. Adamovića. Bela je naslijedio Čepin od oca Ladislava, no zanimala ga je glazba, a ne briga o posjedu. Bela je umro 1934. godine i s njime izumire čepinska loza Adamovića (Sršan, 2009: 33). Bela je pak ostao upamćen kao osoba koja je napisala prvi izvorno hrvatski balet. Praizvedba baleta „Jela“ bila je u Zagrebu u Hrvatskom narodnom kazalištu, 15. siječnja 1896. godine. U Beču je završio studij agronomije, a potom i studij glazbe. Ujak mu je bio Karlo pl. Mihalović, koji je većinu posjeda kupio nakon Beline smrti, čime Čepin prelazi u ruke obitelji Mihalović (Pavić i Šušak, 2008: 32).

Potomci obitelji Adamović i danas žive u Austriji, Švicarskoj, Mađarskoj, Kolumbiji te u Zagrebu. Posljednji potomak čepinskih Adamovića bio je Ludwig II. pl. Adamovich de Csepin koji je do smrti 2024. godine živio Beču. Tamo je obnašao službu predsjednika Ustavnog suda Republike Austrije (Pavić i Šušak, 2008: 18). Nakon njegove smrti, 2024. godine Općina Čepin održala je komemoraciju. S obzirom da je preminuli Ludwig trebao dobiti titulu počasnog građanina Čepina, no preminuo je prije dolaska u Čepin i preuzimanja povelje počasnog građanina, načelnik Općine Čepin, Dražen Tonkovic izjavio je da će se povelja dodijeliti posmrtno (Radman, 2024).

Iz obitelji Mihalović valja spomenuti Karla pl. Mihalovića, koji je bio prvi politički aktivan član obitelji, a kao i nećaku Beli, strast mu je bila glazba. Za svog najstarijeg sina Demetra kupio je Čepin. No, Demetar nije uspio održati posjed, već je on propao. Veleposjednik Ovčare Feliks pl. Pffeifer darovao je Demetru kuću kod Vašarišta (danas Vodovod), u kojoj je on preživljavao uzgajajući jagode i trgujući. Istaknuti članovi obitelji također su bili Hugo Mihalović, doktor teologije, i Antun pl. Mihalović, Demetrov brat. Antun je preuzeo upravu nad dijelom posjeda i izgradio trokatni paromlin. Obnašao je službu velikog župana Virovitičkog, a kasnije je 1917. godine imenovan hrvatskim banom, pa je ostao zapamćen kao posljednji hrvatski ban pod habsburškom upravom. Čepin i novi dvorac je 1922. godine prodao Ottonu pl. Konblochu, a stari dvorac Općini Čepin. Povukao se u Kerestinec blizu Zagreba, a umro je u Zagrebu 1949. godine. Potomci obitelji Mihalović danas žive diljem svijeta (Pavić i Šušak, 2008: 38–39).

4. ČEPIN KAO PROIZVOD PROŠLOSTI

„Nijedno mjesto nije proizvod slučajnosti; njegovo oblikovanje dinamičan je proces u kojem su obuhvaćeni nebrojeni društveno-politički elementi, koji uz splet povoljnih okolnosti pokreću proces razvoja nekog mjesta.“ (Živaković-Kerže, 2009: 39). Na današnji izgled Čepina utjecale su sve promjene, neke uzrokovane politikom, a neke lokalnim interesima. Budući da je Čepin nakon poraza Osmanlija ostao pusto selo, prvi opisi Čepina sežu u 18. stoljeće, a značajniji razvoj Čepin je doživio u 19. stoljeću nakon osnivanja prve župe. Do danas je Čepin doživio brojne infrastrukturne i društvene promjene, a važno je spomenuti one koje u pamćenju žive i danas.

4.1. Čepin u 18. i 19. stoljeću

Nakon poraza osmanske vojske i povlačenja iz Slavonije, na te prostore doseljavaju se katolici i pravoslavci iz Bosne i Hercegovine te iz drugih spomenutih područja. Doseljavanje novih stanovnika u Čapu dogodilo se vjerojatno 1737. godine kada stižu uglavnom Srbi iz južne Mađarske. Doseljenici su srednjovjekovno ime Čapa/Csapa promijenili u Čepin. Doseljeni Srbi iz Baranje su u mjestu izgradili oko 30 kuća. Godine 1751. Čepin broji 111 kuća te 6 kuća Cigana koji se izjašnjavaju kao pravoslavci (Živaković-Kerže, 2009: 39).

Carski i kraljevski savjetnik Friedrich Wilhelm von Taube boravio je 1777. godine nekoliko dana u Čepinu, pri čemu je nastao njegov putopis o posjedu Ivana Kapistrana I. Adamovića. Taube navodi da je Čepin udaljen milju od Osijeka, a nalazi se usred šume smještene jugozapadno od Osijeka. Čepin se navodi kao pustara, a njegovim gospodarom navodi se von Adamovich, koji je zemlju uredio na „njemački način“. Taube navodi i kako su seljaci vrijedni, bave se poljoprivredom te u Osijeku prodaju namirnice i drva (Mažuran i Pavić, 2014: 107). Nadalje, Taube navodi kako na posjedu ima cesta, no da je zemlja muljevita i meka. Naime, Čepin i okolica su u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća bili izloženi podzemnim vodama, zbog čega se poljoprivreda nije mogla značajnije razvijati. Stoga je važno bilo pokrenuti sustav odvodnje tog područja (Živaković-Kerže, 2009: 44). Opisima Taubea pridonose i opisi Čepina nastali između 1781. i 1783. godine, objavljeni u ediciji „Hrvatska na tajnim zemeljovidima“. Čepin se opisuje kao mjesto koje okružuju razne bare, od kojih su najvažnije Kolođvar i Palača. Blizu sela nalazi se Duga bara, koja ima vode samo nakon najobilnijih kiša. Iz sela kreće odvodni kanal povezan s barom Kolođvar, dubok između tri i deset stopa, širine 50 koraka, bez

prijelaza ni u suho doba. Bara Palača ima meko dno, pa se tijekom ljetnih suša može prelaziti, ali je jahati i voziti se moguće samo na označenim mjestima (Mažuran i Pavić, 2014: 108).

Prve kuće u Čepinu izgrađene su u Glavnoj ulici (danas Zvonimirova ulica) s jedne i druge strane ulice, čime nastaje ušoreni tip sela. Kuće su građene od drveta ili na kanatnu konstrukciju, gdje su okosnice od drveta ispunjavane blatom, ćerpičima, nabojem i pečenom ciglom. Kuće su morale biti obilježene kućnim brojem i okrenute su pročeljem prema ulici (Živaković-Kerže, 2009: 45).

U 18. stoljeću u Čepinu postoje dvije prije spomenute crkve, rimokatolička Presvetog Trojstva te pravoslavna Arkandela Mihajla. Prema kanonskoj vizitaciji iz 1782. godine, u mjestu žive Hrvati, Nijemci i Mađari, od kojih je 100 katolika i 150 pravoslavaca. Nema mješovitih brakova. Druga kanonska vizitacija 1784. godine navodi da je u mjestu 139 katolika, a da crkva može primiti 500 ljudi. U mjestu je 18 katoličkih kuća (Mažuran i Pavić, 2014: 109–110).

Car Josip II. ukinuo je županije te uveo okruge i kotare. Tako je 1786. godine Čepin pripao kotaru Osijek. U to vrijeme se mjesto na svim jezicima već naziva Čepin (Csepín). Navodi se da u kućama uglavnom živi po jedna obitelj. U mjestu su tri obrtnika: kovač, kolar i remenar/gostioničar. Ne postoji tvornica u mjestu, ali ima jedan trgovac koji trguje podvezicama, kremenjem, nožićima i slično. Nema slobodnih seljaka, 208 ih je, od čega su 152 koloni, 31 inkvilini, 18 subinkvilini, a troje su sluge. U mjestu nema kirurga, a primalji za plaću daju ručak (Mažuran i Pavić, 2014: 110–111).

Kolonizacija Nijemaca i Mađara na područje Čepina koju su poticali Adamovići (posebno Ivan Kapistran I. i Ivan Kapistran II.) rezultirala je podjelom Čepina na Racki Čepin i Tocki Čepin (Pavić i Šušak, 2008: 27). Racki Čepin nazvan je prema Raškoj u Srbiji, odnosno dobio je naziv prema Rasima/Racima (Srbima) koji su se naseljavali uz Hrvate i Nijemce. Tako se taj dio naziva i Stari Čepin. Prostire se od pravoslavne crkve sv. Arhangela Mihaila i crkve Presvetog Trojstva do Vatrogasnog doma i Niže pučke škole. Istočno od Vatrogasnog doma i škole prema Đakovu nalazi se Novi Čepin / Novi Firtl ili Tocki. U Novom su uglavnom doseljenici raznih nacionalnosti (Česi, Slovaci, Nijemci, Hrvati, Romi). Prema popisu iz 1869. godine Stari Čepin ima 1843, a Novi 1950 stanovnika. Nakon ovog popisa spominje se jedno brojno stanje za cijelo mjesto. Tako je 1880. godine u Čepinu 500 kuća i 50 kućnih zadruga. Čepin nastavlja širenje prema sjeveru (Živaković-Kerže, 2009: 50).

Krajem 19. stoljeća Čepin se razvija u trgovište, a prema podatku iz 1869. godine, Čepin je sa 3763 stanovnika najveće naselje u okolici Osijeka. Čepin tada ima poreznu upravnu općinu, poštanski i brzojavni ured te školu. Krajem 19. stoljeća Upravna općina Čepin obuhvaća trgovište Čepin, mjesto Vladislavce i pustare (Bara Vinogradska, Gušće Čepinsko, Mala Palača, Ugljara, Veliki Pomoćin, itd.). Nakon parcelizacije Čepina i prodaje parcela raznim kupcima, cjelovito vlastelinstvo Adamovića se raspada. U ovo vrijeme Čepin odvaja javnu upravu od sudstva i društvenog života (Živaković-Kerže, 2009: 52).

Slika 11. Nacrt Starog i Novog Čepina s kraja 19. stoljeća. Izvor: Živaković-Kerže, 2009: 50.

U Čepinu je 1787. godine carskim ukazom osnovana škola. Prvo je djelovala u zakupljenoj kući uz crkvu Presvetog Trojstva, a postojala je i srpska vjeroispovjedna škola uz srpsku pravoslavnu crkvu. Poučavalo se i u baroknom dvorcu Adamovića. Općina Čepin je 1865. godine zbog povećanja broja učenika zakupila zgradu u Starom Čepinu, u Glavnoj ulici. Bila je to trirazredna Niža pučka škola, a Ivan Kapistran II. poklonio je Novom Čepinu zemljište za novu školu. Od 1842. godine vodi se školska spomenica, pa postoje zapisi o stanju škola. Školske godine 1889./1890. škola je postala četverorazredna, a škola je s vremenom postala prostorno premala za učenike, pa je 1899. u Glavnoj ulici izgrađena prizemna školska zgrada, na čijim se temeljima nalazi dio današnje zgrade Osnovne škole Miroslava Krleže (Živaković-Kerže, 2009: 71–72; Pavić i Šušak, 2008: 24).

4.2. Razvoj Čepina u 20. i 21. stoljeću

Početak 20. stoljeća Čepin se dijelio na Stari i Novi. Stari Čepin prostirao se od kuće Brkića i Niže pučke škole prema zapadu, a Novi Čepin od kuće Brkića prema istoku. Postojalo je 5 ulica: Glavna ulica (ulica Kralja Zvonimira), Prnjevar u Starom Čepinu (danas Ulica kardinala Alojzija Stepinca), Ciganmala (Ulica Ivana Adamovića), Slavnićev sokak (Ulica kardinala Šepera) i Šimunovac (Ulica Eugena Kvaternika). Južno od Glavne ulice su poplavne livade (Žabnjak) (Živaković-Kerže, 2009: 51).

Slika 12. Podjela na Stari i Novi Čepin početkom 20. stoljeća.
Izvor: Živaković-Kerže, 2009: 50.

Čepin je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće dobro razvijen. Ima 3000 stanovnika, a većinom se govori hrvatski jezik (Pavić i Šušak, 2008: 34). Čepin se modernizira nakon ukidanja feudalizma 1848. godine. Dolazi do unapređivanja poljoprivrede i rasta kapitala. Osnivaju se prve udruge poput mljekarske i vjeresijske udruge, te zadruga i slično (Živaković-Kerže, 2009: 59).

Razvijaju se brojni obrti, a neki su već prije Prvog svjetskog rata koristili električnu energiju. Elektrifikacija naselja dovršena je 1941. godine, što je bilo rano u odnosu na okolna

mjesta. Prema popisu iz 1911. godine, Čepin je imao 4755 stanovnika, većinom katolika, ali i značajan broj pravoslavaca, protestanata, Židova i grkokatolika (Općina Čepin).

Kuće se i dalje grade u nizu jedna do druge. Do 1930-ih godina grade se od prijesne cigle i naboja, a nakon toga od pečene cigle i krova pokrivena crijepom. U centru mjesta su dvije crkve, zgrada općine i Niža pučka škola. Nakon Prvog svjetskog rata dolazi do preimenovanja nekih ulica. Glavna ulica postaje Ulica kralja Aleksandra, Prnjevar Ulica Nikola Pašića, Ciganmala postaje Ulica prijestolonasljednika Petra, Šimunovac postaje Ulica Vojvode Vuka, a Slavnićev sokak postaje Ulica cara Dušana (Živaković-Kerže, 2009: 81–82). Preimenovanje ulica pokazalo je da je novoj vlasti bilo jako važno da se simboli vlasti nalaze na svim važnijim mjestima kako bi se stvorio novi kulturni i nacionalni identitet.

Promjena u imenima ulica najčešće je zabilježena tijekom promjena vlasti jer su ulicama davani očiti nazivi vladajuće vlasti i na taj način se utjecalo na kolektivno pamćenje. Tako je nakon Drugog svjetskog rata današnja Ulica kralja Zvonimira nosila ime Ulica maršala Tita, a Ulica kralja Tomislava bila je Ulica Ive Lole Ribara. Čepin se nakon rata širi prema istoku uz županijsku cestu Osijek–Đakovo. Tijekom 1960-ih i 1970-ih godina dolazi do najsnažnije urbanizacije i stambene izgradnje Čepina. Ovi se procesi nastavljaju i tijekom 1980-ih godina (Živaković-Kerže, 2009: 175–176).

Tijekom 20. stoljeća nastaju i nove župe. Tako je župa Presvetog Trojstva 1971. godine podijeljena na dvije župe – župu Presvetog Trojstva i župu Uskrsnuća Kristova. Kada je 1978. godine dovršena izgradnja naselja Nemanovci, povećao se broj katoličkog stanovništva, pa je potreba za novom župom rezultirala osnivanjem župe Duha Svetoga 1978. godine (Živaković-Kerže, 2009: 183–185).

U 20. stoljeću je zbog povećanja broja učenika došlo do izmještanja dijela učenika u Knoblochov dvorac. No, time nije riješen problem nedostatka školskih prostorija, pa je prosvjetna inspekcija donijela odluku o proširenju školske zgrade. Tako je 1951./1952. izvršena dogradnja kata Pučke škole. Rješenjem Skupštine općine Osijek, 1962. godine škola mijenja naziv u Osnovna škola „Ignjo Batrnek-Mali“. Škola je djelovala i dalje u dvije zgrade, pa se 1964. osnovala škola Vladimira Nazora koja je djelovala u Knoblochovom dvorcu. Nova škola Ignjo Batrnek-Mali izgrađena je i otvorena 1968. godine. Osnovna škola Vladimira Nazora dobila je novu zgradu 1984. godine, na mjestu na kojemu je i danas (Ivić, 2009: 193–198). Osnovna škola Ignjo Batrnek-Mali 1993. godine preimenovana je u Osnovnu školu Miroslava Krleže (Pavić i Šušak, 2008: 67).

Godine 1951. otvoreno je dječje „zabavište“ pri Seljačkoj radnoj zadruzi „Jedinstvo“. Radilo se o dječjem vrtiću, koji je 1957. godine proširen. Vrtić je djelovao u sastavu Centra za predškolski odgoj u Osijeku. Od 1990./1991. godine do danas vrtić se zove „Zvončić“ (Ivić, 2009: 199).

U veljači 1961. godine osnovano je Narodno sveučilište u Čepinu kao ustanova za obrazovanje odraslih. Na sveučilištu je postojalo pet centara: za ideološko i društveno ekonomsko obrazovanje, za opće obrazovanje, za stručno obrazovanje, za kulturu i film te za domaćinstvo. U sklopu Centra za kulturu i film djelovali su čitaonica, knjižnica, kino i filmska tribina. Čitaonica i knjižnica otvorene su 1961. godine. Sveučilište je 1979. godine preimenovano u Centar za kulturu „Polet“, a od 1995. godine nosi naziv Centar za kulturu Čepin (Ivić, 2009: 200–201).

U 21. stoljeću nastavljaju se radovi na čepinskoj infrastrukturi, gradi se magistralni cjevovod i kanalizacijski kolektor (Živaković-Kerže i Ivić, 2009: 241). Godine 2007. Općinsko poglavarstvo donijelo je odluku o ustrojavanju grba i zastave Čepina povodom 750. obljetnice obilježavanja prvog spomena imena Chapa (Povelja kralja Bele IV.). Profesor Vinko Ivić predložio je znakovlje za grb i zastavu koji će predstavljati identitet Čepina i njegovih stanovnika. Grb je prihvaćen 2009. godine. Na njemu se nalazi polumjesec, koji je simbol svjetla u tami, a preuzet je s grba obitelji Adamovich de Csepin. Suncokret je simbol plodne zemlje, a ujedno i obilježje čepinskog kraja. Na svečanoj zastavi (Gonfalon) na grbu se dodaje žuta bordura radi svečanog doživljaja (Općina Čepin).

Slika 13. Svečana zastava i grb Čepina. Izvor: <https://www.cepina.hr/grb-i-zastava/>

5. KULTURNO-DRUŠTVENE DJELATNOSTI ČEPINA

Djelovanje kulturnih i društvenih organizacija u Čepinu intenzivira se tek od 19. stoljeća, kada se Čepin značajnije modernizira i širi.

Prvo veće lokalno okupljanje i organiziranje dogodilo se 1887. godine osnivanjem dobrovoljne vatrogasne čete. Na odobrenje za osnivanje čekalo se do 1888. godine, a 1889. godine osnovano je Dobrovoljno vatrogasno društvo Čepin (Pavić i Šušak, 2008: 33; Ivić, 2009: 74). Društvo je 1892. godine imalo 29 aktivnih članova, a djelovanje su podržavali ugledni mještani. Društvo se financiralo prihodom od organizacije priredbi i zabava. Tako prikupljenim sredstvima je 1906. godine izgrađena zgrada Vatrogasnog doma u Glavnoj ulici (Zvonimirova ulica). Antun Urbich i Nikola Nikolić osnovali su pri DVD-u i limenu glazbu. Početkom Prvog svjetskog rata prekida se djelovanje DVD-a (Ivić, 2009: 74).

Krajem 19. stoljeća, točnije 1895. godine u Čepinu je osnovana Hrvatska narodna čitaonica „Matija Gubec“ (Čačić, 2022: 51). Prema Živaković-Kerže (2009: 75), čitaonica je utemeljena 1. siječnja 1896. godine. Osnovali su je mještani, a članovi su bili stanovnici svih narodnosti. Financirala se od upisnine i prinosa članova, prodaje zastarjelih knjiga i slično. Prvih deset godina čitaonica je djelovala u Hernuthovoj kavani (koja je kasnije postala Centar za kooperaciju IPK Osijek-poljoprivredna zadruga). Godine 1908. čitaonica se preselila u gostionicu Antuna Kralika starijeg. Na Glavnoj godišnjoj skupštini 26. siječnja 1908. godine odlučeno je da se čitaonica nazove „Hrvatska čitaonica mjesta Čepina“. Početkom Prvog svjetskog rata 1914. godine, rad čitaonice je prekinut na šest godina, sve do 27. lipnja 1920., kada je čitaonica ponovo otvorena, a 27. studenoga iste godine proslavila je 25. godišnjicu osnivanja. Za vrijeme Drugog svjetskog rata rad čitaonice ponovno zamire, a nakon rata preseljena je u prostorije Vilima Biglbauera. Godine 1946. čitaonica dobiva novi naziv, Hrvatska čitaonica „Matija Gubec“. Krajem 1962. godine kuću kupuje Josip Kovačević koji daje prostorije na besplatno korištenje čitaonici, a ujedno radi i kao knjižničar sve do 1980. godine kada se čitaonica seli u društvene prostorije u Ulici Ignje Batrneka 13 (Centar za kulturu Čepin, Knjižnica).

Ovoj čitaonici pridružila se Knjižnica Centra za kulturu „Polet“ Čepin, kao nasljednica Knjižnice Narodnog sveučilišta Čepin otvorena 1961. godine. Hrvatska čitaonica „Matija Gubec“ i Knjižnica Centra za kulturu „Polet“ udružene su 1995., a od 1996. godine djeluje općinska narodna knjižnica pri Centru za kulturu Čepin (Čačić, 2022: 53).

Slika 14. Zgrada Hrvatske narodne čitaonice „Matije Gubec“. Izvor: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=592181324206122&set=pb.100069459585210.-2207520000>

Knjižnica Narodnog sveučilišta imala je i čitaonicu sa sekcijom za šah i stolni tenis (Čačić, 2022: 53), što je dokaz da su knjižnice i čitaonice bile mjesto okupljanja stanovnika te središte kulturnog, sportskog i drugog djelovanja u zajednici. Danas je knjižnica jedina profesionalna kulturna ustanova u Općini Čepin koja promovira kulturne vrijednosti (Čačić, 2022: 53).

Nakon Prvog svjetskog rata u Čepinu niču trgovine mješovitom i sitničarskom robom te gostionice, kao omiljena okupljališta mještana. Tijekom 1930-ih godina u Čepinu posluje 19 gostioničara, a jedan od poznatijih bio je Antun Kralik (Živaković-Kerže, 2009: 96–97).

Nakon Prvog svjetskog rata obnovljen je i rad DVD-a Čepin. Antun Kralik 1919. godine okuplja prijeratno članstvo, a rad društva podržavaju ugledni mještani, poput Knobloch obitelji (Ivić, 2009: 112–113). U razdoblju između Prvog i Drugog svjetskog rata osnivaju se brojne društvene, kulturne i sportske organizacije, a neke od njih su:

- Hrvatsko sokolsko društvo – Sokolska četa (od 1930. godine)
- Srpska ratarska čitaonica (osnovana 1918. godine)
- Športski klub Slavonac (osnovan 1928. godine)
- Streljačka družina (osnovana 1934. godine)
- Pripomoćna zadruga „Hrvatsko srce“ (osnovana 1937. godine kao humanitarna organizacija za pomoć siromašnoj djeci, obiteljima, učenicima i samohranim majkama)

- Hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav“ (osnovano 1937. godine)
- Rimokatoličko pogrebno društvo (osnovano 1938. godine)
- Kuglački ŠK „Čepinac“ (osnovan 1938. godine)
- Hrvatski Radiša (osnovan 1939. godine kao organizacija koja brine o trgovačkoj i obrtničkoj mladeži, njihovom školovanju i smještaju) (Ivić, 2009: 115 – 120).

U vrijeme Drugog svjetskog rata nastavljaju se djelovanja nekih čepinskih društava, kao što su DVD Čepin, Zadruga „Hrvatsko srce“, pjevačko društvo „Tomislav“ i drugi. No, većina tih društava s vremenom je ugašena (Ivić, 2009: 139).

Nakon Drugog svjetskog rata niču nove župe, škole, dolazi do urbanizacije, a nastaje i prva veća robna kuća, izgrađena 1977. godine na početku Ulice maršala Tita (Zvonimirova ulica) (Živaković-Kerže, 2009: 171). Osnivaju se i sportska i druga društva (NK „Jedinstvo“, NK „Klas“ Ovčara, Lovačko društvo „Zvečevo“, Omladinski i rukometni klub „Čepin“, Društvo za uzgoj golubova, ptica pjevica, peradi, kunića i ukrasnih ribica „Jedinstvo“) (Ivić, 2009: 204–207).

Nakon Domovinskog rata, neki od navedenih društava i udruga nastavili su s radom, no s promijenjenim imenom, a osnovani su i novi:

- Odbojkaški klub „Čepin“, osnovan 1990. godine
- Kinološko društvo „Čepin“, 1993. godine
- Crveni križ, 1995. godine
- Matica umirovljenika s podružnicom u Čepinu, 1996. godine
- Ribolovno športsko društvo „Čepin“, 1995. godine
- Boćarski klub „Čepin“, 1996. godine
- Malonogometni klub „Čepin“, 1998. godine
- Malonogometni klub „Uljara“, 2000. godine
- Udruga športskih ribolovaca – ratnih vojnih invalida i branitelja Domovinskog rata – Čepin, 2000. godine
- KUD „Ivan Kapistran Adamović“, 2000. godine
- Likovna udruga „Klas“, 2002. godine
- Konjički klub „Slavonac“, 2005. godine
- Ribolovna udruga hrvatskih branitelja „Šaran“ – Čepin, 2006. godine
- Udruga žena HSS-a „Hrvatsko srce“, 2004. godine, i mnoge druge udruge (Živaković-Kerže i Ivić, 2009: 232–240).

Osim navedenih društava koji nastoje očuvati tradiciju, običaje i kulturu čepinskog kraja, u očuvanju baštine značajnu ulogu imaju i kulturne manifestacije. Čepin se oslanja na svoju bogatu povijesnu i kulturnu baštinu kako bi razvijao turistički sektor. Aktivnosti uključuju organizaciju manifestacija poput tradicionalnih sajмова i festivala koji privlače posjetitelje i promoviraju lokalne običaje i tradicije.

Na službenoj internetskoj stranici Općine Čepin nalazi se popis sljedećih manifestacija koje se održavaju:

- Pokladno jahanje (veljača, pred korizmu)
- Čepinsko čijalo (veljača, pred korizmu)
- Dječji maskembal (pred korizmu)
- Dan Općine Čepin (svibanj, lipanj, Sveto Trojstvo)
- Vožnja dvoprega (zadnji vikend u rujnu)
- Memorijalni nogometni turnir „Čepinski branitelj“ (početkom kolovoza)
- Dani polja suncokreta (sredinom rujna)
- Trčanjem do zdravlja (svibanj)
- Čepinski suncokreti (zadnji vikend u rujnu)
- Likovna kolonija (početak rujna)
- Uskršnje igre (subota prije Uskrsa)
- Božićni sajam (tjedan prije Božića)
- Sveti Nikola u Čepinu (početak prosinca)

5.1. Čepin kao kreativni grad – mjesta pamćenja

Općina Čepin u 21. stoljeću okreće se jačanju povijesne i kulturne baštine i na tome gradi turističku ponudu mjesta. Osim gospodarskog razvoja i prepoznatljivosti po uljari Čepin, Općina nastoji obogatiti i turističku ponudu. Pri tome je važno kritički sagledati koje su to lokacije, imena i tradicije koje se žele obnoviti ili sačuvati jer su oni dio kolektivnog pamćenja i važni su za stvaranje kulturnog identiteta Čepina.

Baštinska kultura se danas gradi na već spomenutim spomenicima, građevinama i poznatim čepinskim imenima. U prvom redu tu je obitelj Adamović i njihovo naslijeđe. Naime, dvorac Adamović je zapušten i u derutnom stanju. Načelnik Općine je 2022. godine izrazio planove o njegovoj renovaciji i uređenju muzeja o industrijskoj prošlosti Čepina, posvećen obitelji Adamović (Perković, 2022). U prosincu 2023. godine najavljena je i potreba za

osnivanjem turističke zajednice Čepin, obnova dvorca Adamović, utvrde Kolodvar te ljetnikovca Speiser. Naime, načelnik je istaknuo kako su navedene građevine dio kulturne baštine te je potrebna njihova revitalizacija (Perković, 2023).

Primjer Ferdinanda Speisera, veleposjednika na ekonomiji Bare koji je 1942. godine otvorio tvornicu ulja ili uljaru, koja postoji i danas, pokazuje kako se industrijska i turistička ponuda mogu spojiti. Naime, Čepin je u široj okolici poznat po suncokretima i ulju, pa je smisljeno obnoviti ljetnikovac osobe koja je zaslužna za pokretanje tvornice ulja (STV, 2023). Kako je tradicija Tvornice ulja Čepin važna za čepinski kraj, ali i šire osječko područje, pokazuje i manifestacija Dan polja suncokreta koja se obilježava preko dvadeset godina. U 2022. godini obilježena je 80. obljetnica postojanja Tvornice ulja (Grad Osijek).

Utvrda Kolodvar ili Zidine kako se među stanovnicima utvrda naziva, uključena je 2023. godine u projekt rekonstrukcije vrijedan više od 5 milijuna eura. Planira se od utvrde napraviti „turistički biser“ izgradnjom građevine javne i društvene namjene. Plan je izgradnja tematskog viteškog zabavnog parka i kampa. Projekt uključuje i mobilnu pozornicu za razne manifestacije. Uz to, bit će izgrađen prodajno-prezentacijski prostor za izlaganje suvenira i lokalnih proizvoda. Cilj ovog projekta je povećanje turističke atraktivnosti, ne samo Čepina, nego i istočne Hrvatske te poticanje održivog turizma (Perković, 2023). Primjer kako se utvrda i u sadašnjem stanju nastojala koristiti kao turistička atrakcija jest (G)Astro večer, aktivnost u organizaciji Udruge za razvoj zajednice KREAKTIVA. Radi se o događaju koji je održan u kolovozu 2023. godine, a spominje se kao spoj gastro iskustva s astronomskim radionicama. Aktivnost je održana u vrijeme pojave „kiše meteora“ (Općina Čepin).

Općina Čepin ulaže u infrastrukturu koja podržava turizam, uključujući osnivanje turističke zajednice koja će koordinirati promociju i razvoj turističkih ponuda. Ovo uključuje i razvoj novih turističkih sadržaja i atrakcija kako bi se povećala atraktivnost destinacije. Osim toga, mjesto se promovira i kao idealno za mlade obitelji i turiste zahvaljujući ulaganjima u lokalnu zajednicu i bogatoj kulturnoj ponudi.

Odnos vlasti prema baštinskoj kulturi i nastojanje da se zapamte ili zaborave neke tradicije vidljivi su u već navedenim preimenovanjima škola i ulica. Primjerice, OŠ Ignjo Batrnek-Mali 1993. godine postaje OŠ Miroslava Krležje. Ignjo Batrnek bio je narodni heroj u vrijeme Jugoslavije i kao takav, iako lokalni heroj i osoba porijeklom iz Čepina, nije više poželjan nakon 1991. godine. Što valja upamtiti pokazuju i službene komemoracije, podizanje spomenika i obilježavanje obljetnica. Tako je u povijesti Čepina najviše uzdizano ime

Adamovića, a prije spomenuto davanje titule počasnog građanina posljednjem Adamoviću, Ludwigu II., potvrđuje ovaj smjer očuvanja imena lokalne obitelji. Nadalje, tu su i grb i zastava koji su 2008. i 2009. godine nastali povodom 750. obljetnice prvog spomena Čepina. Time se pokazalo kako Čepin svoju sadašnjost i budućnost gradi na kulturnim i povijesnim postavkama prihvatljive prošlosti i imena koja su doprinijela razvoju mjesta. Stoga, može se zaključiti da se izgradnja Čepina kao kreativnog grada temelji na spoju prošlosti i sadašnjosti, stvarajući turistički atraktivno i obiteljski ugodno mjesto. Uprava mjesta nastoji Čepin promovirati kao mjesto budućnosti i izgraditi prepoznatljiv kulturni, nacionalni i lokalni identitet.

ZAKLJUČAK

Istraživanje predstavljeno u ovome radu pokazuje kako bogata kulturna baština i povijesno naslijeđe mogu imati ključnu ulogu u oblikovanju suvremenog identiteta i u promociji jedne društvene zajednice. Svojom dugom i slojevitom poviješću, Čepin pruža izvanredan primjer kako se prošlost može integrirati u sadašnjost i koristiti kao temelj za budući razvoj. Kroz detaljnu analizu povijesnih razdoblja i ključnih događaja jasno je da su obitelji poput Korođa i Adamovića imale značajan utjecaj na formiranje društvene i kulturne strukture Čepina. Njihov doprinos ostavio je trajan trag u kolektivnom pamćenju zajednice, a današnje kulturne inicijative i projekti često se oslanjaju na to naslijeđe.

Posebno je značajno razumjeti kako su mjesta pamćenja, poput povijesnih građevina, spomenika i drugih simboličkih lokacija, oblikovala kolektivni identitet Čepina. Ova mjesta predstavljaju fizičke točke sjećanja i funkcionalno povezuju prošlost s budućnošću, omogućujući zajednici da se sjeća i reinterpretira svoju povijest na način koji je relevantan za današnji kontekst. Uloga baštinskih institucija također je ključna u ovom procesu jer one čuvaju i promoviraju kulturnu baštinu i aktivno sudjeluju u oblikovanju kolektivnog pamćenja i identiteta (Mesić, 2022: 207). Kroz izložbe, kulturne događaje i obrazovne programe, ove institucije potiču lokalnu zajednicu da se uključi u očuvanje i valorizaciju svoje prošlosti.

Istraživanje je također pokazalo da je osmišljavanje kulturnih politika usmjerenih na očuvanje i promociju baštine ključno za dugoročni razvoj Čepina. Uprava mjesta aktivno radi na projektima koji integriraju kulturnu baštinu u suvremene turističke i ekonomske strategije, čime se stvara atraktivno okruženje za posjetitelje i poboljšava se kvaliteta života lokalnog stanovništva (Borić Cvenić i Mesić, 2019: 272).

Predložene smjernice za budući razvoj uključuju nastavak ulaganja u kulturnu infrastrukturu, podršku lokalnim kulturnim inicijativama i projektima, te promociju Čepina kao kulturno bogate destinacije. Također je važno nastaviti educirati mlađe generacije o važnosti očuvanja baštine, s ciljem osiguravanja kontinuiteta i održivosti kulturnog nasljeđa. Čepin predstavlja primjer kako se kroz promišljenu i sveobuhvatnu strategiju može koristiti kulturna baština za izgradnju snažnog i prepoznatljivog identiteta. Kombinacijom povijesnog nasljeđa i suvremenih inicijativa, Čepin se pozicionira kao mjesto koje poštuje svoju prošlost, ali je usmjereno prema budućnosti. Ovaj rad naglašava važnost kontinuiranog istraživanja i ulaganja u kulturnu baštinu te pruža okvir za daljnji razvoj kulturnih politika koje će omogućiti Čepinu prosperitet kao dinamične i kulturno bogate zajednice.

LITERATURA

1. Aladić, D. (2010) Plemička i velikaška obitelj Korod (Korógy). *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti* 2 (2), str. 13–17.
2. Andrić, S. (2009). U: Ivić, V., Živaković-Kerže, Z. *Čepin: prilog za poučavanje zavičajne povijesti*. Čepin: Hrvatski institut za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Općina Čepin.
3. Atkinson, D. (2008). Baština. U: Atkinson, D. et al., ur., *Kulturna geografija: kritički rječnik ključnih pojmova*. Zagreb: Disput, str. 189–199.
4. Borić Cvenić, M., Mesić, H. (2019). Uloga kreativnih industrija u brendiranju i oblikovanju slike grada. *Lingua Montenegrina*, XII/1, 23, str. 257–282.
5. Brkljačić, M., Prlenda, S. (2006) Zašto pamćenje i sjećanje. U: Brkljačić, M., Prlenda, S., ur., *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 7–18.
6. Brković, I. (2013) Književni prostori u svjetlu prostornog obrata. *Umjetnost riječi*, LVII, 1-2, Zagreb, str. 115-138.
7. Connerton, P. (2004) *Kako se društva sjećaju*. Zagreb: Antibarbarus
8. Čačić, M. (2022) Stvorili smo i promovirali riznicu čepinske prošlosti i sadašnjosti – za budućnost! *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema* 1/2, str. 51–68.
9. De Certeau, M. (2002) *Invencija svakodnevice*. Zagreb: Naklada MD d.o.o.
10. Gillis, J. R. (2006) Pamćenje i identitet: povijest jednog odnosa. U: Brkljačić, M., Prlenda, S., ur., *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 169–194.
11. Hubbard, P. (2008) Prostor/mjesto. U: Atkinson, D. et al., ur., *Kulturna geografija: kritički rječnik ključnih pojmova*. Zagreb: Disput, str. 71–79.
12. Ivić, V. (2009). U: Ivić, V., Živaković-Kerže, Z. *Čepin: prilog za poučavanje zavičajne povijesti*. Čepin: Hrvatski institut za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Općina Čepin.
13. Lynch, K. (1974) *Slika jednog grada*. Beograd: Izdavačko preduzeće Građevinska knjiga.
14. Maroević, I. (1989) Povijesni grad kao dokument. *Radovi IPU* 12 – 13, str. 191–196.
15. Mažuran, I., Pavić, H. (2014) Čepin krajem 17. i tijekom 18. stoljeća. *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti* 6 (6), str. 104–111.

16. Mesić, H. (2018) Prostorna humanistika: mapiranje nevidljivih prostora-spavača. *Lingua Montenegrina*, XI/2, 22, str. 179–209.
17. Mesić, H. (2019) *Baštinska kultura u pamćenju grada*. Osijek: Naklada Ljevak.
18. Mesić, H., Sablić Tomić, H. (2020) Public Memory and Cultural Diversity in a City (Re)Creation: Advantages and Disadvantages. *Evropske i avroazijske integracije – prednosti i nedostaci*. Brčko: Evropski univerzitet, str. 151–165.
19. Mesić, H., Mavrin, I. (2021) Management of Cultural Heritage in Earthquake Induced Crises – Republic of Croatia Perspectives and Policies. *Lingua Montenegrina*, XIV/1, 27, str. 353–368.
20. Mesić, H. (2022) *Baština, emocija, identitet*. Zagreb: Naklada Ljevak.
21. Mesić, H., Sablić Tomić, H. (2024) Reprezentacija kulturne baštine građanskih salona u autobiografskim tekstovima slavonskih književnika s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće. *Osječki zbornik*, 39 (xx), str. 49–59.
22. Najcer Sabljak, J., Lučevnjak, S. (2021) Prilog poznavanju baštine slavonske plemićke obitelji Adamović Čepinski. *Scrinia Slavonica* 21 (1), str. 239–274.
23. Nora, P. (2006) Između pamćenja i historije: problematika mjesta. U: Brkljačić, M., Prlenda, S., ur., *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 21–43.
24. Pavić, H., Šušak, M. (2008). *Čepinska sjećanja*. Čepin: vlastita naklada.
25. Potkonjak, S., Pletenac, T. (2011) kada spomenici ožive – „umjetnost sjećanja” u javnom prostoru. *Stud. Ethnol. Croat.* 23, str. 7–24.
26. Poznić, Z. (1975) Henri Lefebvre: Urbana revolucija. *Život umjetnosti : časopis za pitanja likovne kulture* 22 – 23, str. 200–201.
27. Rajković, D. (2011) Kamene glačane alatke s nalazišta Čepin-Ovčara/Tursko groblje. *Osječki zbornik* 30, str. 15–57.
28. Soja, E. (2008) Thirdspace: Toward a New Consciousness of Space and Spatiality. U: Ikas, K., Wagner, G., ur., *Communicating in the Third Space*. New York: Routledge, str. 49–60.
29. Sršan, S. (2009). U: Ivić, V., Živaković-Kerže, Z. *Čepin: prilog za poučavanje zavičajne povijesti*. Čepin: Hrvatski institut za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Općina Čepin.
30. Stanić, S., Pandžić, J. (2012) Prostor u djelu Michela Foucaulta. *Soc. Ekol. Zagreb* 21 (2), str. 225–245.

31. Šimić, J. (2009) Čepin-Ovčara/Tursko groblje, deset godina istraživanja. *Povijesni zbornik* 4, str. 7–16.
32. Živaković-Kerže, Z. (2009). U: Ivić, V., Živaković-Kerže, Z. *Čepin: prilog za poučavanje zavičajne povijesti*. Čepin: Hrvatski institut za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Općina Čepin.
33. Živaković-Kerže, Z., Ivić, V. (2009). U: Ivić, V., Živaković-Kerže, Z. *Čepin: prilog za poučavanje zavičajne povijesti*. Čepin: Hrvatski institut za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Općina Čepin.

Internetski izvori:

1. Centar za kulturu Čepin, Knjižnica. URL: [Osnovne informacije - Centar za kulturu Čepin - Knjižnica \(czk-cepin.hr\)](https://www.czk-cepin.hr/) [pristup: 22.8.2024.]
2. Grad Osijek. URL: <https://www.osijek.hr/obiljezeni-dan-polja-suncokreta-i-80-godina-postojanja-tvornice-ulja-cepin/> [pristup: 4.8.2024.]
3. Lepan Štefančić, S. (2023) Utvrda Kolođvar postat će turistički biser općine Čepin. URL: <https://lokalni.vecernji.hr/opcine/utvrda-kolodvar-postat-ce-turisticki-biser-opcine-cepin-27024> [pristup: 22.8.2024.]
4. Moj Čepin. URL: https://www.facebook.com/photo/?fbid=587761097981478&set=a.587646677992920&locale=hr_HR [pristup: 22.8.2024.]
5. Općina Čepin. URL: <https://www.cepin.hr/> [pristup: 22.8.2024.]
6. Perković, D. (2022) Jačanje temelja povijesne i kulturne baštine: Općina Čepin na povijesnoj i kulturnoj baštini gradi turističku budućnost. URL: <https://stv.hr/clanak/opcina-cepin-na-povijesnoj-i-kulturnoj-bastini-gradi-turisticku-buducnost/2826> [pristup: 4.8.2024.]
7. Perković, D. (2023) Niz događanja privlači sve više turista: Općina Čepin uskoro će imati turističku zajednicu. URL: <https://stv.hr/clanak/opcina-cepin-uskoro-ce-imati-turisticku-zajednicu/4864> [pristup: 4.8.2024.]
8. Radman, I. (2024) Ludwig II. pl. Adamovicha de Csepin bit će počasni građanin. URL: <https://lokalni.vecernji.hr/opcine/ludwig-ii-pl-adamovicha-de-csepin-bit-ce-pocasni-gradanin-30086> [pristup: 4.8.2024.]
9. Župa Presvetog Trojstva Čepin. URL: https://cepin1.djos.hr/?page_id=12 [pristup: 22.8.2024.]

PRILOZI

Popis slika

SLIKA 1. POGLED NA ČEPIN DANAS IZ ZRAKA.....	14
SLIKA 2. POVELJA BELE IV. IZ 1256. GODINE S PRVIM SPOMENOM ČEPINA.	16
SLIKA 3. UTVRDA KOLOĐVAR DANAS.	17
SLIKA 4. ČEPIN I OKOLICA OSIJEKA U 18. STOLJEĆU.....	21
SLIKA 5. BAROKNI DVORAC OBITELJI ADAMOVIĆ.....	23
SLIKA 6. NOVI DVORAC/“DVOR“/KURIJA OBITELJI ADAMOVIĆ U ČEPINU	24
SLIKA 7. CRKVA SV. ARHANGELA MIHAILA. IZGRAĐENA U 18. ST., SRUŠENA 1942. G.	25
SLIKA 8. DANAS ŽUPNA CRKVA PRESVETOG TROJSTVA, TADA KAPELA OBITELJI ADAMOVIĆ I CRKVA PRESVETOG TROJSTVA.	25
SLIKA 9. NACRT STAROG I NOVOG ČEPINA S KRAJA 19. STOLJEĆA.....	29
SLIKA 10. PODJELA NA STARI I NOVI ČEPIN POČETKOM 20. STOLJEĆA.	30
SLIKA 11. SVEČANA ZASTAVA I GRB ČEPINA.....	32
SLIKA 12. ZGRADA HRVATSKE NARODNE ČITAONICE „MATIJE GUBEC“.....	34